

PORADNIK

RODZICIELSTWA ZASTĘPCZEGO

Stowarzyszenie
Interwencji
Prawnej

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej (SIP) działa na rzecz osób, które przejściowo bądź trwale znalazły się w trudnej sytuacji życiowej. Reprezentuje je w postępowaniach przed sądami oraz innymi organami władzy publicznej. Udziela pomocy prawnej i społecznej. Prowadzi punkt porad.

Stowarzyszenie bada także problemy dotyczące osób, potrzebujących szczególnego wsparcia i dąży do ich rozwiązania nie tylko na poziomie indywidualnym, lecz także systemowym: opiniuje akty prawne, nagłaśnia nieprawidłowości, działa na rzecz zmiany w prawie i polityce społecznej.

Od wielu lat SIP skupia się na pomocy rodzinom adopcyjnym i zastępczym, cudzoziemcom, rodzinom więźniów oraz samym osadzonym. Propaguje idee rodzinnych form opieki zastępczej, sprawiedliwości naprawczej, tolerancji, praw człowieka, a także przeciwdziałania dyskryminacji.

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej

ul. Siedmiogrodzka 5/51

01-204 Warszawa

tel. +48 22 621 51 65, biuro@interwencjaprawna.pl

Więcej informacji o działaniach Stowarzyszenia:

www.interwencjaprawna.pl

Stowarzyszenie
Interwencji
Prawnej

Podaruj nam swój
KRS: 00 00 24 00 24

Znajdź nas na

PORADNIK RODZICIELSTWA ZASTĘPCZEGO

Pod redakcją Agnieszki Kwaśniewskiej

Angelika Gilarska-Pasek, Kamil Jezierski, Patrycja Mickiewicz,
Małgorzata Pomarańska-Bielecka, Olga Trocha

POSZCZEGÓLNE DZIAŁY OPRACOWALI:

Patrycja Mickiewicz	rozdział 1
Angelika Gilarska–Pasek	rozdział 2
Olga Trocha	rozdział 3
Małgorzata Pomarańska–Bielecka	rozdział 4
Kamil Jezierski	rozdział 5
Agnieszka Kwaśniewska	wzory, tabele

REDAKCJA:

Agnieszka Kwaśniewska

STAN PRAWNY: maj 2013

DZIECI KTÓRE KOCHACIE - FUNDACJA ARCHON+ & © STOWARZYSZENIE INTERWENCJI PRAWNEJ

ISBN 978-83-60720-13-4

Warszawa, lipiec 2013 r.

Wydanie I, 2013

Opracowanie graficzne, skład, przygotowanie do druku

Fundacja ARCHON+ Dzieci Które Kochacie

Na okładce poradnika wykorzystano zdjęcie: ©iStockphoto.com/Yuri

INSTYTUT SPRAW
PUBLICZNYCH

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

Niniejsza publikacja została wydana w ramach projektu „Mam prawo mieć rodzinę!”, sfinansowanego przez Instytut Spraw Publicznych ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach Programu „Obywateli i Prawo VII”

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
1. Formy opieki nad dzieckiem.....	7
1.1. Informacje podstawowe.....	7
1.2. Adopcja.....	8
1.3. Rodzinna piecza zastępcza.....	9
1.4. Instytucjonalna piecza zastępcza.....	10
2. Władza rodzicielska.....	12
2.1. Co to jest władza rodzicielska i komu przysługuje?.....	12
2.2. Kiedy i jak sąd może ingerować we władzę rodzicielską?.....	15
2.3. Asystenci rodziny i kuratorzy sądowi, czyli kto pomaga rodzinie?.....	19
2.4. Czy można przywrócić władzę rodzicielską?.....	21
3. Rodzinna piecza zastępcza.....	23
3.1. Rodzaje rodzinnej pieczy zastępczej.....	23
3.2. Wymagania dla kandydatów na rodziców zastępczych, czyli kto może zostać rodziną zastępczą/RDD?.....	24
3.3. W jaki sposób dziecko trafia do pieczy zastępczej?.....	26
3.4. Rodziny zawodowe i rodzinne domy dziecka.....	34
3.5. Uprawnienia i obowiązki rodzin zastępczych.....	39
3.6. Czy sprawujący pieczę zastępczą ma obowiązek pozwalać na kontakty dziecka z rodziną naturalną (rodzeństwem, rodzicami, dziadkami)?.....	45
3.7. Pomoc finansowa.....	46
3.8. Czy rodzinom zastępczym przysługują uprawnienia pracownicze?.....	50
3.9. Czy i jak można rozwiązać rodzinę zastępczą?.....	51
4. Przyniesienie, czyli adopcja dziecka.....	53
4.1. Co to jest przyniesienie?.....	53
4.2. Jakie są rodzaje przyniesienia?.....	53
4.3. Kto może przyniesić dziecko?.....	54
4.4. Kogo i na jakich zasadach można przyniesić?.....	55
4.5. Jak wygląda procedura adopcji w ośrodku adopcyjnym?.....	56
4.6. Jak wygląda procedura adopcji przed sądem opiekuńczym?.....	57
4.7. Czym różni się rodzina zastępcza od rodziny adopcyjnej?.....	60

4.8. Czy rodzina zastępcza może adoptować dziecko, które zostanie w niej umieszczone?	63
4.9. Czy przysposobienie można rozwiązać?	64
5. Jak wychować szczęśliwe i zdrowe dziecko?	65
6. Opowiadanie „Miłość to najpiękniejszy prezent”	70
7. Wiersze od Mamy	73
Wzory pism	76
Wniosek o wgląd w sytuację dziecka	76
Wniosek o ustanowienie rodziny zastępczą	77
Pozew o alimenty	78
Wniosek o pokrycie kosztów przyjęcia dziecka	80
Wniosek o podpisanie umowy na rodzinę zastępczą zawodową	81
Wniosek o przysposobienie dziecka	82
Tabele środków finansowych	84
Inne dofinansowania	85
O autorach	86
Wykaz ustaw	87

WSTĘP

Największym skarbem człowieka jest dziecko. Okazuje się jednak, że nie dla każdego. Coraz częściej słyszymy, nie tylko w mediach ale i wokół nas o tym, że dzieci są porzucane lub krzywdzone. W takich sytuacjach potrzebna jest szybka i skuteczna reakcja społeczeństwa, a w jego imieniu organów władzy publicznej. Jednak co zrobić z dzieckiem, które trzeba odseparować od jego najbliższych krewnych? Najlepszym miejscem w takiej sytuacji jest rodzina adopcyjna lub opieka zastępcza (rodzina zastępcza lub rodzinny dom dziecka).

Dlaczego więc jest tak mało opiekunów zastępczych? Dlaczego wciąż ponawiane są apele o zgłaszanie się nowych kandydatów? Odpowiedź znajdujemy w naszej codziennej pracy z rodzinami. To skomplikowane procedury, niejasne prawo i różne praktyki stosowane w różnych powiatach w Polsce. Ciężko jest wspierać dziecko mające swoje problemy psychologiczne, emocjonalne i zdrowotne, kiedy nie ma się zrozumiałych zasad działania. Praca opiekuna zastępczego jest pracą na pełen etat przez 24 godziny na dobę, nawet na urlopie, wakacjach, feriach. Często jedynym, a na pewno największym wynagrodzeniem jest uśmiech wychowanka, jego sukcesy w dorosłym życiu. To także dzięki opiekunom zastępczym dzieci wracają do swoich rodzin naturalnych bądź znajdują rodzinę adopcyjną, co jest podstawowym zadaniem pieczy zastępczej.

Niniejsza publikacja powstała w odpowiedzi na potrzebę wyjaśnienia nowych zagadnień, które wprowadziła w 2012 roku ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wielu opiekunów zastępczych i osoby ich wspierające zgłaszają się do Stowarzyszenia Interwencji Prawnej z prośbą o pomoc w codziennych problemach, jakie napotykają w swojej pracy z dziećmi pozbawionymi opieki swoich biologicznych rodziców.

Wieloletnie doświadczenie Stowarzyszenia Interwencji Prawnej – Sekcji Pomocy Dziecku i Rodzinie pozwoliło nam zebrać wiedzę na temat pieczy zastępczej wynikającą z nowej ustawy oraz innych aktów prawnych w jednej publikacji. We współpracy z Dzieci Które Kochacie – Fundacją ARCHON+ zdecydowaliśmy się na stworzenie poradnika, który przedstawia aspekty prawne w sposób klarowny, aby każdy zainteresowany mógł zapoznać się ze swoimi prawami i obowiązkami. Pod koniec poradnika znajdują Państwo także uwagi praktyków wspierających opiekunów zastępczych. Uzupełnieniem treści publikacji jest zbiór wzorów pism procesowych oraz tabela środków finansowych, jakie może otrzymywać opiekun zastępczy.

Mamy nadzieję, że nasza publikacja pomoże Państwu w rozwianiu wątpliwości dotyczących przepisów prawnych i ich zastosowania w Państwa pracy.

Z całego serca pragniemy podziękować wszystkim osobom, które podjęły się pracy na rzecz osamotnionych dzieci oraz pomocy rodzinom w przewyciężaniu trudności życiowych. Państwa praca zasługuje na uznanie i podziw.

*Z wyrazami szacunku
Agnieszka Kwaśniewska*

1. FORMY OPIEKI NAD DZIECKIEM

1.1. INFORMACJE PODSTAWOWE

Dzieci, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną i psychiczną, wymagają szczególnej troski i opieki. Ochrona ich praw powinna być przedmiotem działań podejmowanych nie tylko przez rodziców i organy władzy publicznej, ale przez każdego, kto jest świadkiem sytuacji zagrażającej szeroko rozumianemu dobru dziecka.

We wszystkich działaniach dotyczących dziecka naczelnym celem powinno być jak najlepsze zabezpieczenie jego interesów. Działania te powinny uwzględniać podmiotowość dziecka oraz odbywać się z poszanowaniem jego praw i wolności, w szczególności prawa do godnego życia.

Najlepszym środowiskiem życia i wychowania dziecka jest rodzina.

RODZICE OBOWIĄZANI SĄ:

- troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka,
- zapewnić mu odpowiednie warunki życia,
- umożliwić wszechstronny rozwój osobowości.

Władza rodzicielska powinna być sprawowana tak, jak wymaga tego dobro dziecka. W razie pojawienia się jakichkolwiek trudności w należyтым wypełnianiu obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej, rodzicom należy się pomoc i wsparcie ze strony państwa.

Wsparcie dla rodzin przeżywających trudności we właściwym wypełnianiu obowiązków względem dziecka polega w szczególności na:

- analizie sytuacji rodziny oraz przyczyn kryzysu w rodzinie,
- rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców,
- podnoszeniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny,
- pomocy w integracji, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej oraz dążeniu do reintegracji rodziny.

Celem wsparcia jest przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W przypadku, gdy wykorzystane zostaną wszelkie możliwe formy pomocy, a rodzice dziecka nadal nie wypełniają należycie swoich obowiązków, dziecko może zostać umieszczone w pieczy zastępczej, której celem jest zapewnienie mu czasowej opieki i wychowania.

Umieszczenie dziecka poza rodziną naturalną powinno stanowić środek ostateczny, stosowany gdy rodzice zagrażają dobru dziecka. Dziecko umieszcza się w pieczy zastępczej do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny albo do czasu umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej.

Umieszczenie w pieczy zastępczej powinno uwzględniać prawo dziecka do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej – jeżeli jest to zgodne z dobrem dziecka.

Pieczka zastępcza zmierza do przygotowania dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych, nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z rodziną i rówieśnikami oraz zdobywania umiejętności społecznych, a także dąży do zaspokojenia potrzeb emocjonalnych dzieci, w szczególności potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

1.2. ADOPCJA

W drodze adopcji realizuje się prawo dziecka do wychowania w środowisku rodzinnym. Rodzina adopcyjna stanowi najkorzystniejszą formę opieki nad dzieckiem, które z różnych przyczyn zostało pozbawione możliwości wychowania w rodzinie biologicznej, stwarza bowiem warunki niemal identyczne z warunkami panującymi w rodzinie naturalnej. Adopcja stanowi niejednokrotnie jedyną szansę na zostanie rodzicem, a dla wielu dzieci jest jedyną drogą do posiadania prawdziwego domu.

Podstawowym założeniem adopcji jest realizacja zasady dobra dziecka, a zatem zapewnienie mu możliwie najlepszej opieki, wychowania i rozwoju. Dobro dziecka stanowi jednocześnie jedną z dwóch podstawowych przesłanek adopcji. **Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, przysposobić można tylko osobę małoletnią (do 18 roku życia) i tylko dla jej dobra.**

Z uwagi na wyjątkowy charakter i cel rodziny adopcyjnej, stosunek przysposobienia cechuje trwałość, co oznacza, że można rozwiązać tylko ustawowo określone formy adopcji i tylko w wyjątkowych sytuacjach. Przysposobienie nie może zostać rozwiązane, jeżeli miałyby przez to ucierpieć dobro małoletniego dziecka.

Prowadzenie procedur adopcyjnych oraz przygotowanie kandydatów do przysposobienia dziecka należy do wyłącznej kompetencji ośrodków adopcyjnych. Procedura adopcyjna jest długotrwałym i sformalizowanym procesem. Kandydaci do przysposobienia dziecka muszą spełnić szereg warunków, które są weryfikowane w procesie kwalifikacyjnym. Ośrodki adopcyjne dokonują wstępnej oceny kandydatów na rodziców adopcyjnych. Ośrodki adopcyjne zajmują się także kwa-

lifikacją dzieci zgłoszonych do przysposobienia oraz dokonują doboru rodziny właściwej ze względu na indywidualne potrzeby dziecka. Procedury odbywają się zgodnie z zasadą dobra dziecka i z poszanowaniem jego praw.

O przysposobieniu orzeka sąd opiekuńczy na wniosek przysposabiającego. Przed wydaniem orzeczenia sąd może określić sposób i okres osobistej styczności kandydata z dzieckiem. W przypadku adopcji zagranicznej ma to charakter obligatoryjny. Okres osobistej styczności z dzieckiem ma pozwolić na nawiązanie relacji między przysposabiającym a przysposabianym oraz uniknięcie ewentualnych negatywnych konsekwencji wynikających z nie do końca przemyślanych decyzji o adopcji.

Poprzez adopcję między przysposobionym a przysposabiającym powstaje stosunek taki istniejący między rodzicami a dziećmi. Adopcja wywołuje szereg konsekwencji, zarówno o charakterze prawnym, jak i faktycznym. Zostanie to szczegółowo omówione w dalszej części poradnika.

1.3. RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA

Dziecko ma zagwarantowane prawo do wychowania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania poza rodziną – do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeżeli jest to zgodne z dobrem dziecka. **Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców.** Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich innych form pomocy rodzicom, chyba że dobro dziecka przemawia za niezwłocznym zapewnieniem mu pieczy zastępczej.

Rodzinne formy pieczy zastępczej obejmują rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka. Stanowią formę wsparcia dla rodzin biologicznych przeżywających trudności w wypełnianiu swoich funkcji. Rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie, traktują je w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobistej, zapewniają kształcenie, rozwój uzdolnień i zainteresowań, dostęp do świadczeń zdrowotnych, zaspokajają jego potrzeby emocjonalne, bytowe, rozwojowe, społeczne i religijne, a także zapewniają ochronę przed arbitralną i bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka oraz umożliwiają mu kontakt z rodzicami i innymi bliskimi osobami, chyba że z uwagi na dobro dziecka sąd postanowi inaczej.

Na rodzinie zastępczej lub prowadzącym rodzinny dom dziecka spoczywa obowiązek, a jednocześnie prawo wykonywania bieżącej pieczy nad dzieckiem, jego wychowania i reprezentowania, w szczególności w przedmiocie dochodzenia świadczeń przeznaczonych na zaspokajanie jego potrzeb. Pozostałe obowiązki i prawa

wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców dziecka.

Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia przez nie pełnoletności, a w określonych ustawowo przypadkach – nie dłużej niż do ukończenia 25 roku życia.

Dziecko umieszcza się w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny biologicznej, a zatem do czasu przewyciężenia trudności, które stanowiły przyczynę umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Jeżeli powrót dziecka do rodziny naturalnej nie jest możliwy, umieszcza się je w rodzinie przysposabiającej.

1.4. INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA

Umieszczenie w instytucjonalnej pieczy zastępczej następuje w sytuacji, gdy brakuje możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub z innych ważnych powodów nie jest to zasadne.

Instytucjonalna piecza zastępcza jest sprawowana w formie:

- placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych,
- interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby, realizują plan pomocy dziecku. Umożliwiają mu kontakt z rodzicami i innymi bliskimi osobami, chyba że sąd postanowi inaczej. Podejmują działania, których celem jest powrót dziecka do rodziny. Zapewniają dostęp do kształcenia dostosowanego do wieku i możliwości rozwojowych dziecka. Obejmują je działaniami terapeutycznymi oraz zapewniają korzystanie ze świadczeń zdrowotnych.

Placówki opiekuńczo - wychowawcze prowadzone są jako placówki typu:

- socjalizacyjnego,
- interwencyjnego,
- specjalistyczno-terapeutycznego lub rodzinnego.

W placówkach tych, z wyjątkiem placówek typu rodzinnego, umieszczane są dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. W wyjątkowych sytuacjach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa, w placówkach tych można umieścić dziecko poniżej 10 roku życia.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego zajmują się wychowywaniem dzieci w różnym wieku, w tym dzieci dorastających i usamodzielniających się. Umożliwiają one wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu.

Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne zapewniają dzieciom specjalistyczną opiekę medyczną i rehabilitację.

W regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo - wychowawczej.

W interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych umieszczane są dzieci wymagające specjalistycznej opieki, które w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. Ich pobyt w ośrodku nie może trwać dłużej niż do ukończenia pierwszego roku życia.

Umieszczenie w instytucjonalnej pieczy zastępczej, podobnie jak w przypadku pieczy o charakterze rodzinnym, następuje po wyczerpaniu wszelkich form pomocy rodzinie i trwa do czasu zaistnienia warunków umożliwiających powrót dziecka do rodziny biologicznej albo umieszczenia go w rodzinie zastępczej.

2. WŁADZA RODZICIELSKA

2.1. CO TO JEST WŁADZA RODZICIELSKA I KOMU PRZYSŁUGUJE? CZY PRZYSŁUGUJE RODZINIE ZASTĘPCZEJ?

Władza rodzicielska jest prawną relacją pomiędzy rodzicami a ich dzieckiem. Inaczej mówiąc jest to pewien zakres uprawnień i obowiązków, jakie rodzic ma wobec swojego dziecka. Władza rodzicielska nie przysługuje ani opiekunom zastępczym, ani opiekunowi prawnemu dziecka!

Nie ma znaczenia dla powstania władzy rodzicielskiej czy dziecko jest urodzone w małżeństwie czy poza nim. Jeżeli jedno z rodziców nie żyje albo jest pozbawione władzy rodzicielskiej - przysługuje ona w całości drugiemu z rodziców. Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej wykonywania. Jednakże **o istotnych sprawach dziecka** (np. leczenie, edukacja, zarządzanie jego majątkiem) **rodzice rozstrzygają wspólnie**. W przypadku, gdy nie są oni w stanie dojść do porozumienia o danej kwestii rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Władza rodzicielska powstaje z chwilą narodzin dziecka oraz ponadto:

- w przypadku adopcji (przysposobienia) pełnej
- w przypadku uznania dziecka za swoje przez ojca
- w przypadku sądowego ustalenia ojcostwa
(w tym przypadku sąd może już w wyroku ustalającym ograniczyć, zawiesić, bądź pozbawić ojca władzy rodzicielskiej nad dzieckiem).

Władza rodzicielska trwa aż do uzyskania przez dziecko pełnoletności. Wraz z uzyskaniem wieku 18 lat - nabywa ono pełną zdolność do czynności prawnych i może samodzielnie decydować o sobie. Wyjątek stanowi brak zdolności dziecka do samodzielnego życia, np. z powodu niepełnosprawności intelektualnej, w wyniku czego zostaje ono całkowicie ubezwłasnowolnione. Wtedy ustanawia się dla niego opiekunów, którymi zazwyczaj zostają rodzice.

Zdarza się również, że zaistnieją okoliczności, które uzasadnią ingerencję państwa we władzę rodzicielską. Szczegółowe omówienie tej kwestii znajdują Państwo poniżej.

Dziecko, które jest podmiotem wielu praw, nie może załatwiać osobiście swoich spraw - musi więc być poddane pieczy innych osób. Zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym dziecko od urodzenia aż do pełnoletności pozostaje pod władzą rodzicielską i winne jest rodzicom posłuszeństwo. W sprawach, w których

dziecko może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra.

Władza powinna być sprawowana w taki sposób, aby polecenia rodziców były przez dziecko respektowane z mocy autorytetu, perswazji i łagodnych środków wychowawczych. W żadnym wypadku karcenie nie powinno naruszać godności dziecka lub powodować uszczerbku w jego zdrowiu fizycznym i psychicznym.

Nie oznacza to jednak, iż dziecko zostaje pozbawione swojej własnej podmiotowości. Może bowiem podejmować decyzje w wielu sprawach bezpośrednio go dotyczących, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Może również skutecznie bronić się w przypadku nadużywania przez rodziców władzy.

Władza rodzicielska powinna być wykonywana z uwzględnieniem dobra dziecka i interesu społecznego. Rodzice, którzy ją wykonują, powinni szanować zdanie dziecka, szanować wolność jego sumienia, wyznania i przekonań, które w żadnym wypadku nie powinny być mu narzucane siłą.

Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim **prawo zakazuje stosowania kar cielesnych!**

Istota władzy rodzicielskiej jest bardzo często nie do końca zrozumiała dla rodziców, którzy utożsamiają ją z niczym nieograniczonym prawem do dziecka. Tymczasem, takie myślenie jest błędne. **Władza rodzicielska bowiem to nie tylko prawa, ale również obowiązki względem dziecka, które można określić w trzech elementach:**

- 1) **Piecza nad dzieckiem** tj. osobista opieka nad dzieckiem, dbałość o to, żeby dziecku nie stała się krzywda, kierowanie nim, zaspokajanie jego potrzeb, dostarczanie środków utrzymania, wychowanie dziecka, kształtowanie jego osobowości i wpojenie określonych postaw i wartości oraz wydawanie wiążących dziecko poleceń;
- 2) **Zarząd majątkiem dziecka (z zachowaniem należytej staranności);**
- 3) **Reprezentowanie dziecka** zarówno w sprawach życia codziennego, jak i np. przed urzędami, sądami.

Należy jednak pamiętać, iż żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

1. Przy czynnościach prawnych między dziećmi, które są pod ich władzą rodzicielską,
2. Przy czynnościach prawnych między dzieckiem, a jednym z rodziców lub z małżonkiem tego rodzica (nie mającym nad dzieckiem władzy rodzicielskiej), chyba że:
 - a. czynność ta polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka (np. darowizna),
 - b. dotyczy należnych dziecku od drugiego rodzica środków utrzymania i wychowania, czyli ogólnie mówiąc alimentów.

WŁADZA RODZICIELSKA A NIEPEŁNOLETNI RODZICE

Władza rodzicielska przysługuje wyłącznie osobom dorosłym posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych. Władzy tej pozbawieni są więc małoletni (którzy nie ukończyli 18 lat) rodzice dziecka do czasu uzyskania przez nich pełnoletności. W myśl prawa są oni sami dziećmi pozostającymi pod władzą rodzicielską własnych rodziców. Wyjątek stanowi kobieta, która uzyskuje pełnoletność wstępując w związek małżeński po ukończeniu 16 roku życia (za wcześniejszym zezwoleniem sądu rodzinnego). Nie posiadają też władzy rodzicielskiej osoby ubezwłasnowolnione przez sąd, choćby częściowo i ich sytuacji także dotyczą poniższe uwagi.

Oczywiście małoletni rodzice mogą zajmować się swoim dzieckiem i sprawować faktyczną pieczę nad nim. Sąd jednak powinien do czasu osiągnięcia pełnoletności ustanowić opiekuna prawnego dla dziecka. W praktyce, najczęściej takimi opiekunami są rodzice matki dziecka. Takie rozwiązanie stwarza możliwości najkorzystniejszej opieki nad dzieckiem – małoletnia matka może się nim zajmować korzystając z pomocy swoich rodziców, którzy na bieżąco podejmują najważniejsze decyzje dotyczące wnuka. Często dziadkowie występują do sądu o ustanowienie ich również rodziną zastępczą dla niego. Stwarza to możliwość skorzystania przez nich z pomocy finansowej przewidzianej dla tej formy pieczy. Oczywiście, powody finansowe nie są wystarczające do ustanowienia dziadków rodziną zastępczą. Warunkiem koniecznym jest jeszcze brak możliwości sprawowania bezpośredniej opieki biologicznych rodziców nad dzieckiem np. nie chcą oni tego robić lub nie są w stanie ze względu na swoją nieporadność.

Należy pamiętać, że nawet małoletnia matka dziecka ma prawo podejmować niektóre decyzje odnośnie swojego dziecka. Nie ma np. możliwości oddania dziecka do adopcji bez wyrażenia przez nią na to wyraźnej zgody.

Przykład: 17-letnia dziewczyna jest w ciąży. Ojciec dziecka jest także niepełnoletni. Dziewczyna i jej rodzice obawiają się, kto będzie sprawował władzę rodzicielską nad dzieckiem.

Władza rodzicielska przysługuje tylko osobom z pełną zdolnością do czynności prawnych. Małoletnia co do zasady nie będzie mogła więc sprawować władzy rodzicielskiej nad nowo narodzonym dzieckiem. W takiej sytuacji – zważywszy, że i ojciec dziecka jest niepełnoletni – rodzicom biologicznym dziecka nie będzie przysługiwała władza rodzicielska. Konieczne będzie więc ustanowienie opiekuna prawnego dla dziecka. Istnieje bowiem potrzeba ustanowienia osoby, która będzie mogła dziecko reprezentować, podejmować w jego sprawie decyzje, dokonywać czynności prawnych w jego imieniu. Takim opiekunem może być babcia dziecka lub jego dziadek. Natomiast ustanowienie rodziny zastępczej dla nowo narodzonego dziecka nie jest konieczne, o ile małoletnia matka będzie sprawowała nad dzieckiem pieczę. W innym przypadku, dziadkowie mogą wystąpić do sądu opiekuńczego jednocześnie o ustanowienie ich rodziną zastępczą i opiekunami prawnymi dla wnuka.

¹ Wyjątek od tej zasady stanowi uzyskanie pełnoletności w razie zawarcia małżeństwa – za zgodą sądu opiekuńczego, zob. art. 10 § 2 KC.

2.2. KIEDY I JAK SĄD MOŻE INGEROWAĆ WE WŁADZĘ RODZICIELSKĄ?

Władza rodzicielska jest bardzo ważnym i generalnie nienaruszalnym prawem rodzica. Sąd opiekuńczy jednak może zareagować na każdy sygnał, iż prawa dziecka zostały naruszone. Oczywiście taka ingerencja musi być adekwatna do stopnia naruszenia i może mieć miejsce jeżeli wymaga to dobro dziecka.

Przed osiągnięciem pełnoletności przez dziecko władza rodzicielska ustaje w wyniku:

- pozbawienia rodziców przez sąd,
- ubezwłasnowolnienia rodziców,
- adopcji (przysposobienia) przez inne osoby.

Nie ma możliwości zrzeczenia się żadnym dokumentem władzy rodzicielskiej. Wszystkie sprawy związane z posiadaną władzą rodzicielską muszą zostać uregulowane w sądzie!

Kodeks rodzinny i opiekuńczy określa trzy sposoby ingerencji państwa we władzę rodzicielską:

- 1) Ograniczenie władzy rodzicielskiej,
- 2) Zawieszenie władzy rodzicielskiej,
- 3) Pozbawienie władzy rodzicielskiej.

Ad. 1

Ograniczenie jest najłagodniejszą formą ingerencji we władzę rodzicielską. Sąd może ją zastosować, kiedy przez jej nienależyte wykonywanie zostało zagrożone dobro dziecka (np. rodzice zaniedbują dziecko, stosują przemoc, nie realizują obowiązku szkolnego itp.). Ograniczeniem jest w tym przypadku każde zarządzenie sądu dotyczące dziecka, które wchodzi w zakres władzy rodzicielskiej. **Sąd opiekuńczy może w szczególności:**

- 1) zobowiązać rodziców i dziecko do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować dziecko do placówki wsparcia dziennego lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń;
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców ograniczeniom ustawowym, jakim podlega opiekun prawny;
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
- 4) skierować dziecko do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej następuje zawsze w ściśle określonym przez sąd zakresie. Rodzice zachowują resztę praw i obowiązków, co do których sąd nie wyda rozstrzygnięcia.

Przykład: *W związku z rażącym zaniedbywaniem przez rodziców 6-letniej Ali, sąd wydał zarządzenie o umieszczeniu jej w rodzinie zastępczej. Jednocześnie sąd nie wydał innych zarządzeń ograniczających władzę rodzicielską rodziców dziewczynki. Dziecko zachorowało i trafiło do szpitala, w którym okazało się, iż niezbędna jest interwencja chirurgiczna. Powstał problem, kto ma wyrazić pisemną zgodę w powyższym zakresie.*

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej nie jest jednoznaczne z pozbawieniem rodziców władzy rodzicielskiej. Jeżeli sąd nie podjął w tym zakresie innych decyzji, taka zgodę powinni wyrazić rodzice dziecka. Problem pojawia się, gdy np. są oni niedostępni albo odmawiają swojej zgody. W tym przypadku należy wystąpić w tzw. trybie natychmiastowym do sądu opiekuńczego o zastępcze wyrażenie zgody.

Ad. 2

Zawieszenie władzy rodzicielskiej orzeka się w razie wystąpienia przemijającej przeszkody w jej wykonywaniu. Może ono dotyczyć jednego lub obojga rodziców. Przyczyna ta może mieć charakter niezawiniony i wynikać z wydarzeń losowych takich jak choroba, wyjazd za granicę itp. Może zdarzyć się jednak, iż będzie ona zawiniona np. pobyt rodzica w zakładzie karnym. Niezależnie od przyczyn, w przypadku, gdy władza rodzicielska nie może być sprawowana przez drugiego rodzica, sąd ustanawia opiekuna prawnego do reprezentowania interesów dziecka. Zawieszenie będzie uchylone sądownie, gdy jego przyczyna odpadnie.

Przykład: Rodzice siedmioletniej Zosi wyjechali na pół roku w celach zarobkowych za granicę. Dziewczynka została w Polsce pod opieką babci, której rodzice pozostawili dokument od notariusza, że uprawniają ją do opieki nad dzieckiem. Babcia była zdziwiona, kiedy u lekarza, w szkole i w innych miejscach spotykała się z wymogiem posiadania postanowienia sądu.

Z samego faktu sprawowania pieczy nad dzieckiem nie wynika jeszcze możliwość podejmowania w jego sprawie decyzji czy posiadania względem dziecka określonych uprawnień. W sytuacji przemijającej przeszkody w wykonywaniu władzy rodzicielskiej przez rodziców ich władza rodzicielska powinna zostać zawieszona przez sąd, a w ich miejsce – na okres zawieszenia władzy – decyzje w sprawie dziecka powinni podejmować opiekun prawny. Takim opiekunem może zostać babcia. W takim przypadku babcia powinna wystąpić z wnioskiem o zawieszenie władzy rodzicielskiej rodzicom i ustanowienie jej rodziną zastępczą oraz opiekunem prawnym dla wnuczki. W polskim prawie nie ma możliwości zrzec się żadnym dokumentem władzy rodzicielskiej na rzecz innej osoby. Wszystkie sprawy związane z posiadaną władzą rodzicielską muszą zostać uregulowane w sądzie.

Ad. 3

Najsurowszą formą ingerencji we władzę rodzicielską jest jej pozbawienie. Jeżeli władza rodzicielska nie może być wykonywana **z powodu trwałej przeszkody** albo jeżeli rodzice **nadużywają władzy rodzicielskiej** lub **w sposób rażąco zaniedbują swoje obowiązki** względem dziecka, sąd opiekuńczy pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej. Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców.

Podstawy pozbawienia władzy rodzicielskiej:

- 1) Trwała przeszkoda w wykonywaniu władzy rodzicielskiej, np. orzeczenie wobec rodzica dziecka kary dożywotniego więzienia, wyjazd za granicę i nie utrzymywanie kontaktów z dzieckiem,

- 2) Nadużycie władzy rodzicielskiej, np. popełnienie przez rodzica przestępstwa wobec dziecka, znęcanie się psychiczne i fizyczne nad dzieckiem, wykorzystywanie seksualne, porzucenie dziecka, wychowanie dziecka w nienawiści do drugiego rodzica itp.
- 3) Rażące zaniedbywanie dziecka – trwałe, wielokrotne, poważne, uporczywe i wynikające ze złej woli niedopełnianie przez rodzica obowiązków, wynikających z władzy rodzicielskiej, np. głodzenie dziecka, niedbanie o jego bezpieczeństwo, niepodawanie leków potrzebnych dziecku itp.
- 4) W sytuacji, gdy pomimo udzielonej rodzicom pomocy, nie ustały przyczyny zastosowania wobec nich wcześniej ograniczenia władzy rodzicielskiej, np. dziecko przebywa w rodzinie zastępczej, a jego rodzice nie interesują się nim lub prowadzą tryb życia, który uniemożliwia powrót dziecka. Jeżeli więc wiadomo, iż rodzice nie chcą skorzystać z szansy jaką dał im sąd, należy dać możliwość uregulowania sytuacji prawnej dziecka i w konsekwencji otworzyć mu drogę do adopcji i dorastania w prawdziwej rodzinie.

W celu ograniczenia, pozbawienia lub zawieszenia rodzicom władzy rodzicielskiej należy złożyć odpowiedni wniosek w sądzie rodzinnym (sądzie rejonowym - wydział rodzinny i nieletnich), właściwym dla miejsca zamieszkania dziecka. Opłata za złożenie wniosku wynosi 40 zł. Można ją uiścić w kasie sądu lub przelewem na jego konto (potrzebne informacje można znaleźć na stronie właściwego sądu lub na miejscu, w biurze obsługi interesantów [BOI]).

Przykład: *Pani Janina ma 80 lat i jest wdową. Jej córka wyjechała do pracy za granicę i pozostawiła syna – 5 letniego Szymka. Jego biologiczny ojciec jest pozbawiony władzy rodzicielskiej. Matka nie daje żadnego znaku życia, nie interesuje się dzieckiem i nie przysyła pieniędzy na jego utrzymanie. Pani Janina, mimo podeszłego wieku, zajmuje się wnukiem i zapewnia mu środki utrzymania. Boi się jednak, iż w momencie wystąpienia do Sądu o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla niego, sąd odbierze jej dziecko i umieści w placówce lub innej rodzinie zastępczej.*

Nie ma wątpliwości, iż w tym wypadku babcia dziecka powinna zdecydować się na wystąpienie do sądu o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla wnuka. Gdyby tego nie zrobiła, w sytuacji nagłej np. dotyczącej zdrowia chłopca nie będzie osoby, która będzie uprawniona do podjęcia decyzji w sprawie dziecka. Sąd będzie badał, czy nie ma podstaw ograniczenia, zawieszenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej matki dziecka. Zbada również sytuację dziecka pozostającego w faktycznej pieczy babki. Jeżeli uzna, iż jest ono bezpieczne i ma zaspokojone wszystkie podstawowe potrzeby, bez żadnej przeszkody ustanowi ją rodziną zastępczą. Jeżeli uzna, iż np. ze względu na wiek lub stan zdrowia babcia nie radzi sobie z dzieckiem, sąd w pierwszej kolejności poszuka w rodzinie jeszcze kogoś, kto udzieli pomocy babci i jej wnukowi.

2.3. ASYSTENCI RODZINY I KURATORZY SĄDOWI, CZYLI KTO POMAGA RODZINIE?

ASYSTENT RODZINY

Nowością w systemie pomocy społecznej jest instytucja asystenta rodziny, wprowadzona ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w roku 2012. Asystent rodziny to osoba, która ma wspierać rodzinę znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej. Istotą jego działań jest wsparcie i współpraca z rodziną w kryzysie.

Do zadań asystenta rodziny należy w szczególności:

- pomoc w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną (OPS), lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną (np. organizacja pozarządowa). Praca asystenta rodziny nie może być łączona z wykonywaniem obowiązków pracownika socjalnego na terenie gminy, w której praca ta jest prowadzona. Asystent rodziny prowadzi pracę w miejscu zamieszkania rodziny lub w miejscu przez nią wskazanym. Działa on na podstawie

ustalonego z członkami rodziny planu pracy: od oceny wstępnej, przez układanie planu pracy i jego realizację po ocenę końcową, dostosowuje pracę do możliwości i kontekstu życia rodziny, stosuje małe kroki do przodu.

Rodzina może zostać zobowiązana przez sąd do pracy z asystentem rodziny na mocy postanowienia sądu o ograniczeniu władzy rodzicielskiej. Współpraca ta może mieć również charakter dobrowolny, kiedy rodzina sama zgłasza się do podmiotu organizującego pracę rodziny w swojej gminie.

KURATOR RODZINNY

Kurator sądowy rodzinny to osoba sprawująca nadzór w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, w tym dotyczących ingerencji we władzę rodzicielską nad dziećmi. Istotą jego działań jest kontrola realizacji zarządzeń sądu.

Kuratorzy sądowi dzielą się na zawodowych i społecznych. Kurator zawodowy jest mianowany i odwoływany przez prezesa sądu okręgowego na wniosek kuratora okręgowego, a kurator społeczny jest mianowany i odwoływany przez prezesa sądu rejonowego na wniosek kierownika zespołu kuratorskiego.

Aby zostać kuratorem należy spełnić warunki z ustawy o kuratorach sądowych, które są odmienne dla kuratora zawodowego i kuratora społecznego. W drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości określa obciążenia pracą kuratora zawodowego. Kurator pełni swoje obowiązki w terenie, przeprowadzając wywiady i sprawując nadzory oraz ma swoje dyżury w sądzie określone przez prezesa sądu rejonowego. W przypadku kuratora społecznego ilość zadań ustalana jest przez kierownika zespołu w porozumieniu z wyznaczonym kuratorem zawodowym.

Kuratorzy sądowi rodzinni w szczególności:

- sprawują nadzory w sprawach opiekuńczych, dotyczących ingerencji we władzę rodzicielską,
- sprawują nadzory nad nieletnimi w związku z:
 - zastosowaniem środka wychowawczego,
 - warunkowym zwolnieniem z zakładu poprawczego,
 - warunkowym odstąpieniem od umieszczenia w zakładzie poprawczym,
 - warunkowym zawieszeniem umieszczenia w zakładzie poprawczym,
- kontrolują wykonywanie kurateli lub opieki nad osobami częściowo lub całkowicie ubezwłasnowolnionymi,
- sprawują nadzory wobec osób uzależnionych od alkoholu, zobowiązanych do leczenia odwykowego,

- przeprowadzają na polecenie sądu szereg wywiadów środowiskowych na różnym etapie postępowania sądowego oraz w sprawach, pozostających w kompetencji sądu rodzinnego i cywilnego. W szczególności:
 - w sprawach opiekuńczych, dot. dzieci,
 - w sprawach małżeńskich (np. w sprawach o rozwiązanie małżeństwa lub separację),
 - o zezwolenie na zawarcie małżeństwa przez osobę małoletnią,
 - w sprawach nieletnich,
 - w sprawach o przysposobienie,
- biorą udział w ustanowionych przez sąd kontaktach rodziców z dziećmi,
- wykonują orzeczenie sądu o przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką,
- kierują oraz pracują w ośrodku kuratorskim.

2.4. CZY MOŻNA PRZYWRÓCIĆ WŁADZĘ RODZICIELSKĄ?

Wszystkie zarządzenia sądu dotyczące władzy rodzicielskiej mają charakter tymczasowy i mogą ulec zmianie w przypadku zaistnienia zmian sytuacji w rodzinie. Zawsze w tym wypadku najważniejsze jest dobro dziecka.

Sąd powinien regularnie badać sytuację w rodzinie. Służą temu m. in. wywiady środowiskowe przeprowadzane przez kuratora, jak również informacje pozyskiwane od asystenta rodziny.

Odebrana lub zawieszona władza rodzicielska może być przywrócona jeżeli ustanie trwała lub przejściowa przeszkoda w jej sprawowaniu. Oczywiście sąd zawsze musi dokładnie zbadać sytuację dziecka. Tylko całokształt okoliczności może stanowić podstawę do zmiany orzeczenia. W takim wypadku sąd może przywrócić pełną władzę rodzicielską, bądź przywrócić ją częściowo, pozostawiając pewne ograniczenia, zgodnie z kodeksem rodzinnym. Sąd może również znieść ograniczenie władzy, jeżeli uzna, że ustały powody, dla których władza rodzicielska została ograniczona.

Przykład: *Córka Pani Janiny, stanowiącej rodzinę zastępczą dla 5-letniego Szymka, wyjechała za granicę i w ogóle nie interesowała się dzieckiem. Pani Janina wystąpiła więc do sądu o odebranie jej władzy rodzicielskiej i sąd takie postanowienie wydał. Pewnego dnia córka wróciła do domu i złożyła deklarację, iż przemyślała swoje życie i teraz chce już być dobrą matką. Jej opieka głównie polega na kupowaniu dziecku prezentów. Nie godząc się na sytuację, w której ma odebraną władzę rodzicielską w stosunku do syna, występuje do sądu o jej przywrócenie.*

Powrót matki dziecka z zagranicy nie może w tym przypadku stanowić wyłącznej podstawy przywrócenia jej władzy rodzicielskiej. Porzuciła ona wcześniej dziecko, nie interesowała się jego losem, jak również nie łążyła na jego utrzymanie. Sąd może więc uznać jej powrót za niewystarczający i odmówić przywrócenia władzy rodzicielskiej. Może również zmienić postanowienie i ograniczyć władzę poprzez np. poddanie kontroli kuratora rodzinnego.

Nie można natomiast przywrócić władzy rodzicielskiej rodzicom, którzy się jej zrzekli albo zostali przez sąd jej pozbawieni, a dziecko zostało adoptowane, chyba, że adopcja ma charakter rozwiązywalny.

3. RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA

3.1. RODZAJE RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są :

- 1) rodzina zastępcza: spokrewniona, niezawodowa lub zawodowa,
- 2) rodzinny dom dziecka.

Ad.1

Rodzina zastępcza spokrewniona to taka, która jest tworzona przez rodzeństwo dziecka lub wstępnych dziecka (dziadków, pradiadków). Pod rządami poprzednich regulacji prawnych brak było definicji ustawowej dla rodziny spokrewnionej. W związku z tym, za takie rodziny uznawano również te tworzone przez cienie bądź wujków, czy innych krewnych. Obecnie te wątpliwości zostały wyjaśnione.

Jeśli chodzi o pozostałe dwa rodzaje rodzin – zawodową i niezawodową, ustawodawca ograniczył liczbę dzieci, które mogą w nich przebywać do nie więcej niż 3. Wyjątek stanowi konieczność umieszczenia w rodzinie rodzeństwa – za zgodą rodziny zastępczej oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, jest dopuszczalne umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci. Warto dodać, iż jest to maksymalna liczba dzieci umieszczonych w rodzinie, nie zaś wymagana ich liczba. Możliwe jest zatem przebywanie w rodzinie zawodowej lub niezawodowej tylko jednego dziecka. Pewną gwarancją dla zapewnienia optymalnej liczebności rodziny jest przepis, zgodnie z którym umieszczenie dziecka w rodzinie następuje za jej zgodą.

Rodziny zawodowe dzielą się na pełniące funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistyczne.

Rodzina pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego ma charakter głównie interwencyjny, a pobyt dzieci w tej rodzinie powinien być krótkotrwały. Pogotowia przyjmują dzieci zarówno na podstawie orzeczenia sądu, jak i po doprowadzeniu przez Policję lub Straż Graniczną lub po „interwencyjnym” odebraniu dziecka przez pracownika socjalnego w trybie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zasadą jest, iż w tego typu rodzinie zastępczej umieszcza się dziecko do czasu unormowania jego sytuacji, nie dłużej jednak niż na okres 4 miesiące. W szczególnie uzasadnionych przypadkach okres ten może być przedłużony (za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej) do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o powrót dziecka do rodziny, przysposobienie lub umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej.

W rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej umieszcza się natomiast głównie dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności, dzieci umieszczone w pieczy zastępczej w ramach postępowania w sprawach nieletnich oraz małoletnie matki z dziećmi. Przy tym nie można oczywiście umieszczać w rodzinie w tym samym czasie zarówno dzieci niepełnosprawnych i dzieci objętych postępowaniem w sprawach nieletnich.

Ad. 2

W odróżnieniu od poprzednich uregulowań w tym względzie, nowa ustawa nie przewiduje tworzenia rodzin zawodowych wielodzietnych. Ich miejsce zajęły rodzinne domy dziecka (RDD), w których może przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci (chyba że istnieje konieczność umieszczenia w nim rodzeństwa, za zgodą prowadzącego RDD oraz po pozytywnej opinii koordynatora, możliwe jest umieszczenie w RDD większej liczby dzieci).

3.2. WYMAGANIA DLA KANDYDATÓW NA RODZICÓW ZASTĘPCZYCH, CZYLI KTO MOŻE ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ LUB RODZINNYM DOMEM DZIECKA (RDD)?

Rodzinę zastępczą/RDD mogą utworzyć tylko małżonkowie lub osoba, która nie pozostaje w związku małżeńskim, u których umieszczono dziecko w celu sprawowania nad nim pieczy zastępczej. **Osoba, która ma zamiar pełnić funkcję rodziny zastępczej/prowadzącego rodzinny dom dziecka, powinna także spełniać szereg wymagań takich jak:**

- 1) dawać rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej, tj. świadczyć swoim dotychczasowym zachowaniem, że będzie dobrze pełnić tę funkcję;
- 2) nie być aktualnie (ani nigdy wcześniej) pozbawiona władzy rodzicielskiej, ani też nie być aktualnie ograniczona we władzy rodzicielskiej. Osoba taka nie może też mieć zawieszonej władzy rodzicielskiej. Oznacza to, iż z katalogu osób, które mogą zostać rodziną zastępczą/RDD zostały wyłączone osoby, które kiedykolwiek były pozbawione władzy rodzicielskiej, oraz takie które w czasie ubiegania się o ustanowienie rodziną zastępczą są ograniczone lub zawieszane we władzy rodzicielskiej wobec własnych dzieci;
- 3) wypełniać obowiązek alimentacyjny wobec swoich krewnych - w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do nich wynika z tytułu egzekucyjnego. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji zasądzenia alimentów orzeczeniem sądu albo uznania ich ugodą sądową;
- 4) mieć pełną zdolność do czynności prawnych. Ograniczona zdolność do czynności prawnych występuje zarówno w przypadku osób niepełnoletnich, jak i w przypadku osób ubezwłasnowolnionych częściowo. Zatem osoba, która

- jest ubezwłasnowolniona, chociażby częściowo, nie może pełnić funkcji rodziny zastępczej;
- 5) być zdolne do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem, co zostało potwierdzone zaświadczeniami o braku przeciwwskazań zdrowotnych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, wystawionymi przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej;
 - 6) przebywać na terytorium RP. Warto w tym miejscu dodać, iż możliwe jest – jednak jedynie czasowe – sprawowanie pieczy nad dzieckiem poza terytorium RP, przez rodzinę/RDD, w którym to dziecko jest już umieszczone (za zgodą starosty). Dopuszcza się także czasowe powierzenie sprawowania pieczy - za zgodą starosty - rodzinie zastępczej lub prowadzącemu rodzinny dom dziecka, którzy nie zamieszkują na terytorium RP, o ile jednak sprawują pieczę zastępczą nad rodzeństwem tego dziecka. Starosta w takim przypadku powinien zasięgnąć i wziąć pod uwagę opinię organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz określić czas, na jaki zgoda jest wydawana;
 - 7) zapewnić odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające dziecku zaspokajanie jego indywidualnych potrzeb (m. in. potrzebę rozwoju, edukacji i rozwoju zainteresowań, wypoczynku i organizacji czasu wolnego). Należy uznać, że kryterium „odpowiednich warunków mieszkaniowych i bytowych” jest kryterium ocennym, które nie zostało ściśle sprecyzowane. Oceny jego spełniania dokonuje organizator rodzinnej pieczy zastępczej.

Warto dodać, że w przypadku rodziny zastępczej niezawodowej, co najmniej jedna osoba tworząca tę rodzinę musi posiadać stałe źródło dochodów, np. wynagrodzenie za pracę, emeryturę.

Nowym ustawowym kryterium jest wymóg niekaralności. Kandydaci nie mogą być skazani prawomocnym wyrokiem sądu za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe. Kryterium to dotyczy kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe lub zawodowe oraz RDD.

Wszystkie wcześniej wspomniane kryteria ustala się na podstawie przeprowadzonej przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej analizy sytuacji osobistej, rodzinnej i majątkowej. Jednocześnie kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (poza rodziną spokrewnioną) są zobowiązani posiadać świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. **Dla rodzin spokrewnionych ten wymóg określony jest inaczej – mianowicie, szkolenie takie można prowadzić według indywidualnego planu szkolenia, w zależności od potrzeb rodziny i dziecka.**

Z ważnych powodów, gdy dobro dziecka jest zagrożone, a kandydaci jeszcze nie mają ukończonych wymaganych szkoleń, sąd może im powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej na okres do 6 miesięcy. W tym czasie muszą uzupełnić szkolenia i uzyskać zaświadczenie.

Przykład: Pani Nowak bardzo chce zostać rodziną zastępczą dla swojego siostrzeńca. Jednakże jej mąż nie chce przyjąć na siebie odpowiedzialności za dziecko i nowych obowiązków. Pani Nowak zastanawia się, czy może zostać sama rodziną zastępczą, nie włączając w pełnienie tej funkcji męża.

Nie jest to możliwe. Osoby pozostające w związku małżeńskim mogą pełnić tę funkcję jedynie wspólnie.

Przykład: Kandydat na rodzinę zastępczą zawodową był skazany za nieudzielenie pomocy pokrzywdzonemu w wypadku drogowym. Czy jego także dotyczy wymóg niekaralności?

Tak, kandydaci na rodziny zawodowe muszą spełniać wymóg niekaralności. Przepięstwo nieudzielenia pomocy jest przestępstwem umyślonym. Dlatego skazanie za takie przestępstwo dyskwalifikuje kandydata w procedurze ubiegania się o status rodziny zastępczej.

² Art. 162. § 1. KK: Kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

3.3. W JAKI SPOSÓB DZIECKO TRAFIA DO PIECZY ZASTĘPCZEJ?

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej może nastąpić głównie na skutek postanowienia sądu. Podstawowa procedura, przewidziana w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, to procedura umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej w ramach ograniczenia władzy rodzicielskiej. Zgodnie z art. 109 § 2 KRiO, sąd opiekuńczy może zarządzić umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej, jeśli dobro dziecka jest zagrożone.

Także w ramach postępowania w sprawach nieletnich można umieścić dziecko w rodzinie zastępczej – jest to środek stosowany wobec nieletniego sprawcy czynu karalnego lub osoby zdemoralizowanej (takie osoby można umieścić wyłącznie w rodzinie zastępczej zawodowej).

Jednak może zdarzyć się tak, że postanowienie sądu niejako potwierdza dokonane już przeniesienie dziecka do rodziny zastępczej. Najczęściej dzieje się tak w przypadkach, kiedy dziecko – z uwagi na zagrożenie jego życia lub zdrowia – musi być jak najszybciej umieszczone w bezpiecznym miejscu. Taki tryb „interwencyjnego” umieszczenia dziecka poza rodziną biologiczną przewiduje ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zgodnie z którą w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W takim jednak przypadku zawsze o ww. działaniach informowany jest sąd opiekuńczy.

Policja i Straż Graniczna może doprowadzić dziecko do pieczy zastępczej także w **innych nagłych przypadkach, np. znalezienia dziecka bez opieki na ulicy.**

Dziecko może być umieszczone w rodzinie na wniosek rodziców lub wniosek samego dziecka. Zawsze jednak, jak już wcześniej wspomniano – o przyjęciu dziecka należy poinformować sąd opiekuńczy. Po powzięciu wiadomości o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej bez orzeczenia sądu opiekuńczego, sąd ten ma obowiązek wszcząć postępowanie opiekuńcze.

Ustawa o wspieraniu rodziny wskazuje także na **dotatkową możliwość umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej – na podstawie umowy między rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka a starostą.** Taki tryb ma zastosowanie w razie zaistnienia pilnej konieczności zapewnienia bezpieczeństwa dziecku (ale tylko w przypadkach wniosku lub zgody rodziców dziecka na umieszczenie go w pieczy zastępczej). O zawartej umowie starosta zawiadamia niezwłocznie sąd. Umowa ta ma z zasady charakter tymczasowy - wygasa z chwilą zakończenia przez sąd postępowania z zakresu pieczy zastępczej.

JAK DŁUGO DZIECKO MOŻE BYĆ OBJĘTE PIECZĄ ZASTĘPCZĄ?

Pieczą zastępczą nad dzieckiem trwa maksymalnie do osiągnięcia przez nie pełnoletności. Jednak przewiduje się możliwość dalszego przebywania tej osoby w rodzinie/rodzinnym domu dziecka, przy spełnieniu następujących warunków:

- osoba ta osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej,
- zgodę na taki pobyt wyraziła rodzina zastępcza/prowadzący rodzinny dom dziecka,
- pobyt trwa nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia,
- osoba ta uczy się w szkole lub uczelni, w zakładzie kształcenia nauczycieli lub u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego, a w przypadku osoby legitymującej się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – uczy się w ww. formach kształcenia lub na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia.

W JAKI SPOSÓB MOŻNA ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ?

Rodzinę zastępczą ustanawia dla dziecka sąd. Natomiast – jak wcześniej wskazano – **kandydaci na rodzinę zastępczą muszą spełniać szereg wymagań,** w tym posiadać świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Dlatego, aby zostać rodziną zastępczą warto najpierw udać się do organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Organizatorem pieczy jest wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania. W praktyce **najczęściej takim organizatorem jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie**. W takim przypadku w centrum tym tworzy się zespół do spraw pieczy zastępczej.

Do zadań tych podmiotów należy zwłaszcza:

- 1) prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (oczywiście – poza spokrewnionymi),
- 2) kwalifikowanie kandydatów,
- 3) organizowanie dla nich szkoleń.

JAKI SĄD JEST WŁAŚCIWY DO USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Sądem, do którego należy ustanowienie rodziny zastępczej nad dzieckiem jest **sąd opiekuńczy (Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich) właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka**. Miejscem zamieszkania dziecka (w sytuacji gdy dziecko przebywa jeszcze pod władzą rodzicielską swoich rodziców biologicznych), jest miejsce zamieszkania obojga rodziców albo tego z rodziców, któremu wyłącznie przysługuje władza rodzicielska lub któremu zostało powierzony wykonywanie władzy rodzicielskiej.

Natomiast jeśli władza rodzicielska przysługuje na równi obojgu rodzicom mającym osobne miejsce zamieszkania, miejsce zamieszkania dziecka jest u tego z rodziców, u którego dziecko stale przebywa. Warto dodać, że w przypadku dzieci pozostających pod opieką opiekuna prawnego, miejscem ich zamieszkania jest miejsce zamieszkania opiekuna.

JAK WSZCZYNNANA JEST PROCEDURA DOTYCZĄCA USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ PRZEZ SĄD?

Kandydaci, którzy chcą zostać rodziną zastępczą dla konkretnego dziecka, **powinni złożyć do sądu opiekuńczego wniosek** o ustanowienie ich rodziną zastępczą dla dziecka. Często są to osoby z bliskiego otoczenia dziecka, które wiedzą o sytuacji rodzinnej dziecka (np. rodziny spokrewnione).

Osoba występująca z takim wnioskiem do sądu ma status wnioskodawcy.

Dziecko może zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej także na wniosek innych osób niż kandydaci na rodzinę zastępczą – np. rodziców czy prokuratora. Sąd może takie postępowanie wszcząć także z urzędu (a za-

tem – bez wniosku o ustanowienie rodziną zastępczą). Dzieje się tak, **kiedy podejmie informację o tym, że dobro dziecka jest zagrożone** (np. gdy pismo o niepokojącej sytuacji rodzinnej dziecka złoży instytucja sprawująca pieczę nad dzieckiem, np. szkoła). Warto w tym miejscu dodać, że **każdy ma społeczny obowiązek zawiadomić sąd opiekuńczy o zagrożeniu dobra dziecka**. Obowiązek ten spoczywa jednak szczególnie na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, pomocy społecznej oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi.

W sytuacji zagrożenia dobra dziecka, pismem informującym sąd o nieprawidłowościach w rodzinie **jest wniosek o wgląd w sytuację dziecka/rodziny**.

CZY WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINĄ ZASTĘPCZĄ PODLEGA OPŁACIE?

Nie, od wniosku o umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka nie pobiera się opłaty.

JAK NAPISAĆ WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Wniosek o ustanowienie kandydatów rodziną zastępczą musi zawierać następujące informacje:

- 1) Oznaczenie sądu**, do którego jest skierowane. Właściwość sądu została już wcześniej omówiona – w nagłówku wniosku należy więc wskazać Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich właściwy miejscowo do rozpoznania sprawy. Informacje o właściwości miejscowej i numerze, który w strukturze organizacyjnej sądu ma dany wydział dostępne są na stronach internetowych sądów.
- 2) Imię i nazwisko oraz oznaczenie miejsca zamieszkania uczestników postępowania**. We wniosku należy wskazać imię i nazwisko wnioskodawcy oraz jego miejsce zamieszkania. Jeśli wnioskodawca pozostaje w związku małżeńskim, jako wnioskodawców wpisać należy oboje małżonków.
Jako uczestników postępowania należy także wskazać rodziców dziecka, które ma być objęte pieczęcią zastępczą (imiona, nazwiska oraz miejsca zamieszkania, w przypadku dziecka – także datę urodzenia).
- 3) Tytuł** (oznaczenie) pisma (zwykle jest to: „wniosek o ustanowienie rodziną zastępczą”);

- 4) **Treść wniosku.** Oczywiście podstawowym żądaniem jest ustanowienie kandydatów rodziną zastępczą dla konkretnego dziecka (konieczne jest podanie jego danych). Czasem wniosek taki połączony jest z wnioskiem o ograniczenie władzy rodzicielskiej (wtedy, kiedy jeszcze ograniczenie poprzez umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej nie nastąpiło). Ponadto, we wnioskach takich spotyka się także żądanie umieszczenia dziecka pod pieczę kandydatów na czas trwania postępowania, wnioski dowodowe, wnioski w przedmiocie kosztów postępowania (np. zastępstwa procesowego, opłat za badania, jeżeli wcześniej zostały poniesione przez wnioskodawców).
- 5) **Uzasadnienie wniosku** wraz z dowodami na poparcie przytoczonych okoliczności. W uzasadnieniu należy podać okoliczności wskazujące, iż istnieje podstawa do umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej oraz że wnioskodawcy spełniają wymagania ustawowe do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Należy także przedstawić dowody na poparcie swoich twierdzeń (wskazać świadków, którzy mogą te okoliczności potwierdzić, dokumenty – zaświadczenia, opinie, akta stanu cywilnego, orzeczenia sądowe/innych organów postępowania itp.);

Pismo należy podpisać, a na jego końcu należy wymienić wszystkie załączniki. Wniosek należy złożyć w kilku egzemplarzach (1 egzemplarz dla sądu oraz po jednym odpisie wniosku oraz jego załączników dla każdego uczestnika postępowania).

Wzór wniosku o ustanowienie rodziną zastępczą dla dziecka dostępny jest na końcu tego poradnika.

JAK WYGLĄDA PROCEDURA PO WPŁYNIĘCIU WNIOSKU O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ LUB WNIOSKÓW DOTYCZĄCYCH WŁADZY RODZIELSKIEJ?

Sąd bada, czy wniosek spełnia wszystkie kryteria formalne. Jeśli istnieją jakieś braki formalne, sąd powinien wezwać wnioskodawcę do ich uzupełnienia. W wezwaniu sąd określa termin, w którym powinno dojść do uzupełnienia tych braków, najczęściej to 7 do 14 dni kalendarzowych.

Następnie sąd wykona szereg czynności – m. in. **doręczy odpisy wniosku do pozostałych uczestników postępowania, wyznaczy termin rozprawy i zawiadomi o nim uczestników. Sąd opiekuńczy, przed umieszczeniem dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej ma obowiązek zasięgnąć opinii ośrodka pomocy społecznej oraz organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.** Poza tym

sąd powinien pozyskać informacje o dotychczasowym sprawowaniu funkcji przez rodzinę zastępczą/RDD (o ile dotyczy) oraz informacji z rejestru danych dot. pieczy zastępczej, prowadzonego przez starostę.

Sąd może także gromadzić informacje o dziecku i rodzinie z innych dostępnych źródeł. Może przede wszystkim zarządzić przeprowadzenie przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego, a także zwrócić się do jednostki wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej o informacje dotyczące małoletniego i jego środowiska. Dzięki temu sąd pozyskuje informacje o zachowaniu się i warunkach wychowawczych dziecka, sytuacji bytowej rodziny itp.

Jeżeli natomiast postępowanie toczy się z urzędu (nikt nie złożył wniosku o ustanowienie go rodziną zastępczą dla dziecka), sąd może zwrócić się o informację do jednostki wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w celu wskazania osób właściwych do zapewnienia pieczy zastępczej.

CZY W SPRAWACH O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ ODBĘDZIE SIĘ ROZPRAWA?

Tak. W sprawach o ograniczenie władzy rodzicielskiej postanowienie może zostać wydane tylko po przeprowadzeniu rozprawy. Jak wcześniej wskazano, umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej jest jednym z rodzajów ograniczenia władzy rodzicielskiej rodziców dziecka.

Warto dodać, że w sprawach tego typu sąd z urzędu zarządza odbycie całego posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych, jeżeli przeciwko publicznemu rozpoznaniu sprawy przemawia dobro małoletniego. Konsekwencją rozpoznania sprawy przy drzwiach zamkniętych jest fakt, iż w rozprawie ma prawo wziąć ograniczony krąg osób. Należą do niego: uczestnicy postępowania i ich pełnomocnicy, prokurator oraz po dwie osoby zaufania wyznaczone przez każdego z uczestników.

JAK WYGLĄDA ROZPRAWA SĄDOWA W SPRAWIE USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Rozprawa rozpoczyna się od **zgłoszenia przez uczestników swoich wniosków**, przedstawienia twierdzeń i dowodów na ich poparcie. Poza tym rozprawa obejmuje postępowanie dowodowe. **W postępowaniu w przedmiocie władzy rodzicielskiej i ustanowienia pieczy zastępczej nad dzieckiem sąd musi ustalić, czy istnieją przesłanki ograniczenia (lub pozbawienia/zawieszenia) władzy rodzicielskiej oraz czy zagrożenie dobra dziecka uzasadnia umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej.** Sąd ustala także, czy kandydaci

na rodzinę spełniają wszystkie ustawowe kryteria.

Materiał dowodowy w sprawie w dużej mierze zależy od inicjatywy uczestników postępowania, choć dowody może przeprowadzać także sąd z urzędu. W postępowaniu dowodowym może dojść do przesłuchania świadków, przeprowadzenia dowodu z przedłożonych dokumentów. Bardzo często występującym dowodem w tego typu postępowaniach jest dowód z opinii Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno - Konsultacyjnego (RODK), przeprowadzany na okoliczność więzi uczuciowych dziecka z rodzicami lub z osobami, które chcą pełnić funkcję rodziny zastępczej.

Także dziecko ma prawo wypowiedzieć się we własnej sprawie. Czynnością procesową, która służy poznaniu zdania dziecka jest wysłuchanie. Sąd opiekuńczy wysłucha dziecko, **jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala.** Wysłuchanie powinno zawsze odbywać się poza salą posiedzeń.

Oczywiście wszystkie te czynności zazwyczaj nie są przeprowadzane na jednej rozprawie i są rozłożone w czasie.

CZY W POSTĘPOWANIU O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ SĄD WYDA WYROK?

Nie. W postępowaniu tego typu sąd – rozpoznając sprawę – **wydaje postanowienia.** Ogłoszenie tego orzeczenia ma charakter publiczny. Jeśli uczestnik postępowania nie będzie obecny na ogłoszeniu postanowienia, **sąd nie doręczy** mu jego treści z urzędu.

Aby otrzymać postanowienie (lub postanowienie z uzasadnieniem) należy wnieść o to wniosek do sądu, który postanowienie wydał.

CZY MOŻLIWE JEST UMIESZCZENIE DZIECKA U KANDYDATÓW ZANIM SĄD WYDA POSTANOWIENIE KOŃCZĄCE SPRAWĘ?

Tak. Sąd może w trybie postępowania zabezpieczającego uregulować sposób roztoczenia pieczy nad dziećmi, w tym wydać postanowienie o umieszczeniu dziecka pod pieczę kandydatów.

Dzięki temu dziecko może już w trakcie postępowania przebywać razem z kandydatami do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i nawiązać z nimi relacje.

Przykład: *Siostra umieszczonej w placówce opiekuńczo-wychowawczej Julii bardzo chce zostać dla niej rodziną zastępczą. Wie, że Julia źle czuje się w placówce i chciałaby jak najszybciej zabrać ją do siebie do domu. Obawia się jednak, że procedura będzie bardzo długo trwała.*

Siostra Julii może – występując z wnioskiem o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla dziewczynki – jednocześnie wnieść o tymczasowe powierzenie jej pieczy nad dzieckiem. Jeśli sąd uzna taki wniosek, Julia nawet przed zakończeniem postępowania będzie mogła już mieszkać ze swoją siostrą.

CO ZROBIĆ, JEŚLI SĄD ODMÓWIŁ KOMUŚ USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Uczestnikom postępowania przysługuje prawo zaskarżenia postanowienia sądu o oddaleniu wniosku o ustanowienie rodziną zastępczą. **Środkiem zaskarżenia jest apelacja.**

Aby zaskarżyć postanowienie, należy najpierw - w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia postanowienia – złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia oraz doręczenie postanowienia z uzasadnieniem. Orzeczenia, a tym bardziej jego uzasadnienia, sąd bowiem nie doręcza uczestnikom z urzędu. Wniosku o sporządzenie uzasadnienia nie trzeba uzasadniać.

Uzasadnienie sąd powinien sporządzić w ciągu tygodnia od dnia, w którym zażądano jego doręczenia.

Termin do złożenia apelacji wynosi 14 dni od daty otrzymania przez uczestnika postępowania odpisu postanowienia wraz z uzasadnieniem. Apelację składa się co prawda do sądu okręgowego (Wydział Cywilny Odwoławczy), ale za pośrednictwem sądu, który wydał postanowienie.

Można oczywiście złożyć apelację także nie zażądawszy wcześniej sporządzenia uzasadnienia, jednak jest to trudniejsze (w uzasadnieniu sąd wskazuje, jakie dowody uznał za przekonujące, jaki ustalił stan faktyczny, co przemawiało za jego decyzjami). Termin do wniesienia apelacji upływa wówczas 21 dnia od dnia wydania postanowienia.

Przykład: *Pani Barbara Kowalska nie jest zadowolona z postanowienia, które wydano dnia 17.06.2013 roku, gdyż sąd jedynie ograniczył władzę rodzicielską rodzicom jej wnuka - Tomka, ustanawiając kuratora. Babcia boi się o zdrowie wnuka i chciałaby, aby sąd ustanowił ją rodziną zastępczą dla niego, aby chłopiec nie mieszkał już z rodzicami - alkoholikami. W jakim terminie może skutecznie odwołać się od postanowienia?*

Pani Barbara ma 7 dni kalendarzowych od wydania postanowienia na złożenie wniosku o uzasadnienie wyroku, czyli do dnia 24.06.2013 roku do północy. Wniosek może złożyć w biurze podawczym sądu lub wysłać pocztą. Jeśli złoży taki wniosek, będzie mogła złożyć apelację w ciągu 14 dni kalendarzowych od otrzymania uzasadnienia z sądu, na co może czekać koło miesiąca. Np. jeśli odbierze uzasadnienie w dniu 18.07.2013 roku, będzie miała czas na złożenie apelacji do 01.08.2013 r. Jeśli ostatnim dniem terminu do złożenia apelacji będzie święto lub niedziela, wtedy zyskuje się jeden dzień, czyli będzie ją można złożyć w pierwszy dzień roboczy po święcie lub poniedziałek. UWAGA: sobota nie jest dniem wolnym według prawa cywilnego! Jeśli pani Barbara nie zdąży wnieść wniosku o uzasadnienie, bądź później zdecyduje się na złożenie apelacji, nie może już uzyskać uzasadnienia, ale może jeszcze złożyć apelację w ciągu kolejnych 14 dni od ostatniego dnia, kiedy mogła złożyć wniosek o uzasadnienie, czyli w tym wypadku do dnia 08.07.2013 roku.

3.4. RODZINY ZAWODOWE I RODZINNE DOMY DZIECKA

W JAKI SPOSÓB POWSTAJĄ RODZINY ZAWODOWE?

Rodziny zawodowe powstają poprzez zawarcie z kandydatami umowy o pełnienie takiej funkcji. Umowę zawiera starosta (lub upoważniony przez niego kierownik PCPR). Umowa zawierana jest na wniosek kandydatów/istniejącej rodziny niezawodowej, **na okres co najmniej 4 lat.**

Jeżeli chodzi o kandydatów, którzy dotychczas nie byli rodziną zastępczą niezawodową, **starosta może (nie musi)** zawrzeć z nimi umowę o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenie rodzinnego domu dziecka. Natomiast w przypadku, gdy o przekwalifikowanie na rodzinę zastępczą zawodową ubiega się istniejąca już rodzina niezawodowa, o ile spełnia ona warunki do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, posiada opinię koordynatora rodzinnej pieczy oraz co najmniej 3-letnie doświadczenie jako sprawujący pieczę zastępczą, starosta zawiera z nią (obligatoryjnie) umowę o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej. Jeśli zaś kryterium stażu zawodowego nie jest spełnione, nadal z taką rodziną niezawodową starosta może zawrzeć umowę, o ile spełnia ona warunki do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej i posiada pozytywną opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Bardzo istotne jest to, że możliwość zawarcia umowy przez starostę **jest limitowana** i określona w trzyletnim powiatowym programie dotyczącym rozwoju pieczy zastępczej.

Umowa zawierana w zakresie pełnienia funkcji rodziny zawodowej jest umową o charakterze cywilnoprawnym i mają do niej zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego, dotyczące umowy zlecenia. Przepisy ustawy określają niezbędne **elementy umowy o pełnienie funkcji rodziny zawodowej**.

Są nimi:

- określenie stron umowy,
- cel i przedmiot umowy,
- miejsce sprawowania pieczy zastępczej,
- sposób i zakres jej finansowania,
- liczbę dzieci powierzonych rodzinie zastępczej,
- maksymalną liczbę dzieci, które można umieścić w danej rodzinie zastępczej,
- gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej specjalistycznej sprawującej pieczę zastępczą nad: dzieckiem niepełnosprawnym/dzieckiem umieszczonym w pieczy zastępczej w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, małoletnią matką z dzieckiem, gotowość do pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego.

Ponadto umowa musi określać:

- wysokość wynagrodzenia przysługującego rodzinie zastępczej oraz sposób wypłaty,
- możliwość korzystania ze szkoleń i innych form podnoszenia kwalifikacji przez osoby tworzące rodzinę zastępczą,
- zakres niezbędnej pomocy w razie choroby osób tworzących rodzinę zastępczą lub problemów z powierzonymi dziećmi,
- warunki czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą,
- uprawnienia starosty w zakresie bieżącej kontroli wykonywania umowy.

Umowa powinna określać także czas, na jaki zostaje zawarta oraz warunki i sposób jej zmiany oraz rozwiązania.

CZY WSPÓŁMAŁŻONEK, KTÓRY STRACIŁ PRACĘ W TRAKCIE TRWANIA UMOWY O PEŁNIENIE FUNKCJI ZAWODOWEJ RODZINY ZASTĘPCZEJ MOŻE OTRZYMAĆ STATUS OSOBY BEZROBOTNEJ?

Tak, zgodnie z wyrokiem WSA we Wrocławiu z 17 kwietnia 2013 r., sygn. akt IV SA/Wr 778/12 **osoba, która straciła pracę w trakcie trwania umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej może ubiegać się o nadanie jej statusu bezrobotnego** i jeśli spełnia wszystkie inne warunki ustawowe, otrzyma ten status i związane z nim uprawnienia.

W opinii Sądu, **nie można zgodzić się z tym**, że w sytuacji, gdy małżonek będąc zobligowanym do zawarcia umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej (bo ustawa nakazuje podpisanie umowy z obojgiem małżonków), z tytułu której nigdy nie uzyska żadnego wynagrodzenia (bo tylko jedno z małżonków może je otrzymywać), **wykonuje on pracę lub świadczy inne usługi** w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Przeciwna interpretacja godzi nie tylko w cel ustawy, ale i w konstytucyjną zasadę równości wobec prawa i prawa do równego traktowania przez władze publiczne, której to zasady władze muszą przestrzegać. Od zasady równości Konstytucja nie zna żadnych odstępstw i wyjątków.

Na bazie tego orzeczenia mogą w ten sam sposób działać współmałżonkowie, którzy podpisali umowę na prowadzenie rodzinnego domu dziecka.

CZY UMOWA MOŻE ZOSTAĆ ZAWARTA Z INNYM POWIATEM NIŻ TEN, GDZIE MA MIEJSCE ZAMIESZKANIA KANDYDATA NA RODZINĘ ZASTĘPCZĄ?

Tak. Umowa może zostać zawarta przez starostę innego powiatu niż powiat właściwy miejscowo (ze względu na miejsce zamieszkania kandydatów). W takim jednak przypadku, umowa może być zawarta **dopiero po uprzednim zawarciu porozumienia starosty powiatu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziny** ze starostą, który zamierza zawrzeć umowę.

Przykład: *Pani Janina pełniła funkcję rodziny zastępczej zawodowej w swoim powiecie, jednak weszła w konflikt personalny z pracownikami PCPR. Zastanawia się, czy może ubiegać się o bycie rodziną zawodową dla innego powiatu.*

Pani Janina może się o to ubiegać. Jednakże zawarcie porozumienia w tej kwestii między powiatami nie jest obligatoryjne, zatem nie ma gwarancji, że pani Janina zostanie rodziną dla innego powiatu.

CO NALEŻY ZROBIĆ, BY ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ ZAWODOWĄ?

Pierwszym krokiem powinno być zgłoszenie się do organizatora pieczy zastępczej w powiecie zamieszkania kandydata. Do zadań organizatora należy bowiem prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, kwalifikowanie tych osób, organizowanie dla nich szkoleń.

Jak wcześniej wskazywano, **jednym z wymogów uzyskania statusu rodziny zastępczej zawodowej jest posiadanie świadectwa ukończenia szkolenia** organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz posiadanie opinii tego organizatora. **Na takie szkolenie kandydatów kieruje organizator rodzinnej pieczy zastępczej**, po przeprowadzeniu oceny, czy kandydaci spełniają warunki, o których była mowa wcześniej.

Spełnianie warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, odbycie szkolenia, posiadanie opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz złożenie wniosku o zawarcie umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej są warunkami podpisania umowy na pełnienie funkcji rodziny zastępczej.

Tryb ten dotyczy także osób, które do tej pory były rodzinami zastępczymi innego typu i teraz pragną się „przekwalifikować”.

CO ROBIĆ, GDY STAROSTA NIE CHCE PODPISAC UMOWY NA PEŁNIENIE FUNKCJI ZAWODOWEJ RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Zawarcie umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej nie następuje w formie decyzji administracyjnej. Dlatego też, jeśli starosta odmawia zawarcia umowy z kandydatami do pełnienia funkcji zawodowej rodziny zastępczej, kandydaci nie mogą jego decyzji zaskarżyć w trybie administracyjnym. Mogą jednak wystąpić z roszczeniem o zawarcie tej umowy w drodze powództwa cywilnego.

Aby wystąpić na drogę sądową należy wcześniej złożyć pisemny wniosek o zawarcie umowy. W przypadku wielu kandydatów wnoszą oni ustnie o zawarcie takiej umowy, czy też uzyskują od pracowników PCPR informację, iż na pewno nie mają szans na pełnienie funkcji rodziny zawodowej. Jednak, aby mówić o odmowie zawarcia umowy i – co za tym idzie – wystąpieniu z powództwem cywilnym do sądu, należy najpierw złożyć wniosek, czyli rozpocząć procedurę ustawową zmierzającą do uzyskania statusu rodziny zawodowej. Dopiero wówczas możemy mówić o odmowie zawarcia umowy przez starostę.

Zalecane jest - przed wystąpieniem z takim powództwem - uzyskanie pomocy prawnej zarówno w ocenie szans na powodzenie w procesie (zależać one będą m. in. od warunków, które spełniają kandydaci, np. od ich stażu w pełnieniu funkcji rodziny zastępczej), jak i w sformułowaniu pozwu.

CZY MOŻNA ŁĄCZYĆ PEŁNIENIE FUNKCJI RÓŻNYCH RODZIN ZASTĘPCZYCH W TYM SAMYM CZASIE?

To zależy. **Nie można** łączyć pełnienia funkcji:

- 1) rodziny zastępczej zawodowej/niezawodowej z prowadzeniem rodzinnego domu dziecka,
- 2) rodziny zastępczej zawodowej z funkcją rodziny zastępczej niezawodowej.

Zatem **dopuszczalne** jest łączenie funkcji:

- 1) rodziny zastępczej spokrewnionej z funkcją rodziny zastępczej zawodowej/niezawodowej. W takim jednak przypadku w rodzinie tej nie może przebywać więcej niż 3 dzieci.
- 2) rodziny zastępczej spokrewnionej z prowadzeniem rodzinnego domu dziecka. Wówczas piecza może być sprawowana nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci.

W obu wyżej wymienionych przypadkach możliwe jest dokonanie odstąpienia od ww. liczebności dzieci, jeśli istnieje konieczność umieszczenia w pieczy zastępczej rodzeństwa dziecka i o ile na to umieszczenie wyrazi zgodę sprawujący pieczę, a koordynator rodzinnej pieczy zastępczej wyda w tej sprawie pozytywną opinię.

JAK POWSTAJĄ RODZINNE DOMY DZIECKA?

Rodzinne domy dziecka zakłada się na podstawie umowy o utworzenie rodzinnego domu dziecka. Umowę taką podpisuje się ze starostą. Co do zasady zawarcie takiej umowy jest fakultatywne - z kandydatami spełniającymi warunki do prowadzenia rodzinnego domu dziecka, na ich wnioszek, starosta może zawierać umowy. Jednak zawarcie to jest obligatoryjne, jeśli wystąpi o nie rodzina zastępcza zawodowa, w której wychowuje się co najmniej 6 dzieci, o ile spełnia ona warunki do prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz posiada co najmniej 3-letnie doświadczenie jako rodzina zastępcza zawodowa.

Praca prowadzącego rodzinny dom dziecka jest wykonywana na podstawie umowy o świadczenie usług. Umowa zawierana jest na okres co najmniej 5 lat.

3.5. UPRAWNIENIA I OBOWIĄZKI RODZIN ZASTĘPCZYCH

JAKIE OBOWIĄZKI MAJĄ RODZINY ZASTĘPCZE?

Główny cel umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej – czyli zapewnienie zabezpieczenia jego dobra – przejawia się także w podstawowych obowiązkach rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Głównym z nich jest zapewnienie dziecku całodobowej opieki i wychowania, przy zachowaniu następujących zasad:

- 1) traktowania dziecka w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej;
- 2) zapewnienia dostępu do przysługujących świadczeń zdrowotnych;
- 3) zapewnienia kształcenia, wyrównywanie braków rozwojowych i szkolnych;
- 4) zapewnienia rozwoju uzdolnień i zainteresowań;
- 5) zaspokajania potrzeb emocjonalnych, bytowych, rozwojowych, społecznych oraz religijnych;
- 6) zapewnienia ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka.
- 7) umożliwienia kontaktu z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej.

Obowiązek sprawowania pieczy nad dzieckiem i jego wychowania osoby sprawujące pieczę zastępczą podejmują z dniem faktycznego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

Warto dodać, iż osoby sprawujące pieczę zastępczą mają także obowiązek współpracy z ośrodkiem adopcyjnym, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej.

Zawodowe rodziny zastępcze oraz prowadzący rodzinne domy dziecka mają także dodatkowy obowiązek - systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji, w szczególności przez udział w szkoleniach. Obowiązek ten związany jest oczywiście z profesjonalnym charakterem działalności tych osób.

JAKIE UPRAWNIENIA PRZYSŁUGUJĄ RODZINOM ZASTĘPCZYM?

PRAWO DO POMOCY SPECJALISTYCZNEJ I WSPARCIA

Odpowiednikiem konieczności współpracy z różnymi instytucjami jest **prawo do uzyskania od nich konkretnego wsparcia i pomocy**.

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej **powinien** – w ramach tego wsparcia:

- umożliwić sprawującym pieczę zastępczą uzyskanie porady w poradni psychologiczno-pedagogicznej lub w innej poradni specjalistycznej oraz podjęcie specjalistycznej terapii.

Wsparcie rodzin i rodzinnych domów dziecka możliwe jest także **dzięki instytucji koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej**. Do 8 czerwca 2012 roku wszystkie rodziny posiadające mniejszy niż 2 lata staż muszą być objęte opieką koordynatora. Starsze stażem rodziny tylko na ich wniossek. Po 1 stycznia 2015 roku wszystkie rodziny będą otrzymywały koordynatora TYLKO na wniossek, bez względu na staż. Jednym z **obowiązków takiego koordynatora, czyli także prawem rodziny/prowadzącego rodzinny dom jest:**

- 1) udzielanie pomocy w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i rodziną zastępczą /prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej.

PRAWO DO INFORMACJI O DZIECKU

Sprawującym pieczę zastępczą zapewnia się przekazanie informacji o nowo przyjmowanym dziecku. W ramach tego uprawnienia rodzina powinna otrzymać od organizatora rodzinnej pieczy zastępczej szczegółowe informacje o dziecku i jego sytuacji rodzinnej (m.in. informacji o rodzeństwie). Sprawujący pieczę powinni otrzymać także dokumentację dotyczącą dziecka (akt urodzenia, dokumentacja medyczna, dokumentacja szkolna, diagnoza psychofizyczna dziecka, plan pracy z rodziną).

PRAWO DO WCZEŚNIEJSZEGO KONTAKTU Z DZIECKIEM

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej powinien, w miarę potrzeby, zapewnić sprawującym pieczę kontakt z nowo przyjmowanym do rodziny/ domu dzieckiem w terminie nie późniejszym niż 7 dni przed umieszczeniem dziecka w tej rodzinie/rodzinnym domu.

PRAWO DO POMOCY PRZY WYKONYWANIU CODZIENNYCH OBOWIĄZKÓW

Każda rodzina zastępcza/rodzinny dom dziecka mogą korzystać z pomocy wolontariuszy. Pomoc ta organizowana jest przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, po poinformowaniu go przez rodzinę/prowadzącego rodzinny dom, że istnieje taka potrzeba.

W przypadku zaś rodzin zawodowych i niezawodowych możliwe jest wsparcie ze strony osoby zatrudnionej do pomocy. Ma to miejsce wówczas, gdy w rodzinie przebywa więcej niż 3 dzieci i rodzina zastępcza złożyła o to wniosek. Wówczas starosta - w szczególnie uzasadnionych przypadkach - może zatrudnić taką osobę. Od 01.01.2015 r. starosta będzie w takiej sytuacji zobowiązany do zatrudnienia osoby do pomocy.

Także rodzinne domy dziecka mają możliwość ubiegania się o tego typu wsparcie. Starosta, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek prowadzącego rodzinny dom dziecka może (zatem – nie musi) zatrudnić osobę do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich. **Jeśli jednak w RDD przebywa więcej niż 4 dzieci, starosta ma obowiązek zatrudnienia takiej osoby.**

JAKIE UPRAWNIENIA MA SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ W ODNIESIENIU DO SFERY PRAWNEJ DZIECKA?

Jak wskazano już w części dotyczącej władzy rodzicielskiej, zakres uprawnień osób sprawujących pieczę zastępczą jest węższy od zakresu władzy rodzicielskiej.

Sprawujący pieczę zastępczą mają obowiązek i prawo:

- 1) wykonywania bieżącej pieczy nad dzieckiem umieszczonym w pieczy zastępczej,
- 2) wychowania dziecka

- 3) reprezentowania dziecka w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie jego potrzeb.

Pozostałe obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców dziecka, o ile sąd opiekuńczy nie postanowił inaczej. Taki podział uprawnień i obowiązków między rodzinę biologiczną dziecka, a sprawujących pieczę zastępczą, funkcjonuje od chwili faktycznego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. W praktyce taki podział wywołuje wątpliwości i trudności.

Przykład: 9 letni Łukasz z powodu choroby matki, która go samotnie wychowuje został umieszczony u swojej ciotki, jako rodziny zastępczej. Dziecko było wychowywane w duchu ateizmu. Rodzina nie godzi się na to i postanawia chłopca ochrzcić i wysłać na lekcje religii, które pozwolą na przystąpienie do Pierwszej Komunii.

W tym przypadku rodzina zastępcza nie ma prawa ingerować w sferę , która nie jest jej przypisana. To rodzice biologiczni decydują w kwestiach religii swoich dzieci.

Przykład: 13-letnia Ania została umieszczona w rodzinie zastępczej. Postanowienie sądu zawierało tylko sformułowanie „sąd postanowił ograniczyć władzę rodzicielską X i Y poprzez umieszczenie małoletniej Anny X w rodzinie zastępczej”. Rodzice Ani nie zgadzają się na wizyty Ani u psychiatry i psychologa. Rodzina zastępcza zastanawia się, czy może sama zdecydować o wysłaniu dziecka do specjalisty.

Niestety, w tym przypadku rodzina nie może sama podjąć takiej decyzji. By uniknąć takich sytuacji, w toku postępowania o ustanowienie rodziną zastępczą kandydaci do pełnienia tej funkcji mogą wnieść o ograniczenie władzy rodzicielskiej obojgu rodziców w zakresie decydowania o leczeniu oraz pomocy psychologicznej i o przyznanie im tych właśnie uprawnień.

Przykład: Dziecko przebywające w rodzinie zastępczej nie ma paszportu, a rodzice zastępczy chcą zabrać je na zagraniczne wakacje. Rodzice zastanawiają się, czy mają prawo składania wniosku o wydanie paszportu w Urzędzie Wojewódzkim.

W przypadku paszportów dla małoletnich - wniosek o wydanie takiego dokumentu składają rodzice lub ustanowieni przez sąd opiekunowie. Natomiast na wydanie dokumentu jest wymagana pisemna zgoda obojga rodziców, chyba że na podstawie orzeczenia sądu jeden z rodziców został pozbawiony władzy rodzicielskiej/ograniczony w jej wykonywaniu. Jeśli nie można uzyskać zgody jednego z rodziców lub kiedy rodzice nie mogą dojść do porozumienia, zgodę na wydanie dokumentu paszportowego zastępuje orzeczenie sądu.

Sytuacja prawna rodziny zastępczej w dużej mierze zatem zależy od treści postanowienia sądu opiekuńczego. Jeśli sąd ograniczył władzę rodzicielską poprzez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej, rodzice zastępczy nie mają uprawnień do złożenia wniosku. To uprawnienie przysługuje rodzicom biologicznym. Jeśli rodzice zastępczy chcą tę sytuację zmienić, mogą złożyć wniosek do sądu o rozszerzenie swoich uprawnień (i jednocześnie odebranie tych uprawnień rodzicom – w trybie ograniczenia władzy rodzicielskiej). Wówczas sąd może przyznać rodzicom zastępczym uprawnienie do złożenia wniosku o wydanie paszportu.

Natomiast jeśli sąd pozbawił rodziców władzy rodzicielskiej lub ją zawiesił, decyzję w sprawie wyrażenia zgody na wydanie paszportu podejmuje opiekun prawny/opiekunowie prawni. Jednak – ponieważ wydanie paszportu powinno być uznane za „ważniejszą” sprawę dotyczącą dziecka – na wyrażenie takiej zgody i złożenie wniosku o wydanie paszportu opiekun prawny musi uzyskać uprzednie zezwolenie sądu opiekuńczego. Dlatego też najpierw musi skierować do sądu opiekuńczego wniosek o zezwolenie na wydanie dziecku paszportu.

CZY SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ MOŻE BYĆ OPIEKUNEM PRAWNYM DZIECKA?

Tak. Taka sytuacja jest możliwa, jeśli nikomu wobec dziecka nie przysługuje władza rodzicielska (rodzice nie żyją, rodzice zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej lub są niepełnoletni). Wówczas, sąd powierza sprawowanie opieki prawnej rodzicom zastępczym/osobom prowadzącym rodzinny dom dziecka.

Treść uprawnień opiekuna prawnego jest właściwie tożsama z uprawnieniami z zakresu władzy rodzicielskiej. Opiekun sprawuje „całościową” pieczę nad osobą i majątkiem dziecka. Jednak to, co odróżnia wykonywanie zadań opiekuna od wykonywania władzy rodzicielskiej, to stała kontrola sądu opiekuńczego nad działaniami opiekuna. **Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego.** Ponadto, powinien informować rodziców dziecka o decyzjach w ważniejszych sprawach, które dotyczą jego osoby lub majątku (o ile rodzice ci uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu).

CZY SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ MOŻE WYSTĄPIĆ O ALIMENTY PRZECIWKO CZŁONKOM RODZINY DZIECKA?

Tak. Ustawa wprost przyznała sprawującym pieczę zastępczą nad dzieckiem uprawnienie do dochodzenia roszczeń alimentacyjnych na dziecko umieszczone w pieczy zastępczej (zarówno od rodziców dziecka, jak i od innych osób zobowiązanych do ponoszenia takich świadczeń). Występuje ono niezależnie od tego, czy rodzina w postanowieniu sądu miała przyznane jakieś dodatkowe uprawnienia, czy też nie. Jednak często, z perspektywy osób sprawujących pieczę nad dzieckiem, występowanie na drogę sądową przeciwko rodzicom dziecka jest niekomfortowe.

Dlatego też w wykonaniu tego zadania „wyręczyć” może sprawujących pieczę zastępczą kierownik PCPR. Kierownik, po zasięgnięciu opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, może wytoczyć na rzecz dziecka przebywającego w pieczy zastępczej powództwo o świadczenia alimentacyjne. Ma taki obowiązek, jeśli od umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej upłynął rok.

Przykład: Państwo X stanowią rodzinę zastępczą dla Karola. Wiedzą, że mogą żądać od rodziców chłopca alimentów. Jednak pozostają z nimi w dobrych stosunkach, rodzice Karola często odwiedzają dziecko. Państwo X nie chcą złożyć pozwu, obawiając się pogorszenia tych relacji.

Państwo X powinni skierować wniosek do PCPR o wystąpienie przez kierownika z powództwem przeciwko rodzicom Karola. Jeśli Karol przebywa w pieczy zastępczej od co najmniej roku, kierownik będzie zobowiązany do podjęcia takich działań.

CZY OSOBY SPRAWUJĄCE PIECZĘ ZASTĘPCZĄ SĄ PODDAWANE JAKIEJŚ KONTROLI?

Tak. Zarówno rodziny zastępcze, jak i prowadzący rodzinny dom dziecka powinni być oceniani przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej (najczęściej PCPR) pod względem predyspozycji do pełnienia powierzonych im funkcji oraz jakości wykonywanej pracy.

Pierwsza taka ocena powinna być dokonana nie później niż przed upływem roku od umieszczenia pierwszego dziecka w rodzinie/domu dziecka, kolejna zaś - po upływie roku od dokonania pierwszej, a następne nie rzadziej niż co 3 lata.

Jeśli ocena jest negatywna, kolejna ocena powinna być dokonana nie później niż w terminie 6 miesięcy. Jeśli sprawujący pieczę uzyska drugą negatywną ocenę, organizator rodzinnej pieczy ma obowiązek skierowania do sądu wniosku o uchyleniu postanowienia o umieszczeniu dziecka w tej rodzinie/domu dziecka.

Jednocześnie, niezależnie od procedury oceny opisanej wyżej, w przypadku gdy rodzina zastępcza lub prowadzący rodzinny dom dziecka nie wypełnia swoich funkcji lub wypełnia je niewłaściwie, starosta ma obowiązek zawiadomienia właściwego sądu. Jeśli sąd – z uwagi na te okoliczności - zmienia orzeczenie o umieszczeniu dziecka w rodzinie/domu dziecka, starosta może rozwiązać z tą rodziną/prowadzącym rodzinny dom umowę bez zachowania terminu wypowiedzenia.

3.6. CZY SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ MA OBOWIĄZEK POZWALAĆ NA KONTAKTY DZIECKA Z RODZINĄ NATURALNĄ (RODZEŃSTWEM, RODZICAMI, DZIADKAMI)?

Tak. Jednym z głównych zobowiązań sprawujących rodzinną pieczę zastępczą jest umożliwianie kontaktu między dzieckiem a rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej.

Prawo do kontaktów z dzieckiem jest prawem niezależnym od władzy rodzicielskiej. Oznacza to, iż nawet rodzic pozbawiony władzy rodzicielskiej ma prawo kontaktu z dzieckiem, o ile sąd nie ograniczył mu prawa do tych kontaktów.

Jeśli jednak wykonywanie kontaktów stanowi zagrożenie dla dobra dziecka, sąd może odpowiednio ukształtować kontakty dziecka z rodzicem. Zatem rodzina zastępcza, która dostrzega zagrożenie dla dziecka związane z realizacją kontaktów np. z rodzicami, może wystąpić o ograniczenie lub zakaz kontaktów.

Warto dodać, że prawo do kontaktu obejmuje nie tylko rodziców, ale także rodzeństwo dziecka, jego dziadków, powinowatych w linii prostej, a także innych osób, jeżeli sprawowały one przez dłuższy czas pieczę nad dzieckiem.

3.7. POMOC FINANSOWA

NA JAKĄ POMOC FINANSOWĄ MOGĄ LICZYĆ RODZINY ZASTĘPCZE?

Podstawową formą pomocy finansowej jest świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w pieczy zastępczej. Przysługuje ono rodzinie zastępczej/prowadzącemu rodzinny dom dziecka, na każde umieszczone dziecko.

Wysokość świadczenia określone zostało w ustawie poprzez podanie jego minimalnej kwoty, która wynosi:

- 1) 660 zł miesięcznie - w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej spokrewnionej;
- 2) 1000 zł miesięcznie - w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej zawodowej/niezawodowej lub rodzinnym domu dziecka.

Istotne, że wysokość świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka pomniejsza się, jeśli dziecko ma własny dochód. Wówczas pomniejszenie to następuje o kwotę nie wyższą niż 50% dochodu dziecka, nie więcej jednak niż o 80% kwoty minimalnego świadczenia (660 lub 1000 zł). Za dochód dziecka uważa się otrzymywane alimenty, rentę rodzinną oraz uposażenie rodzinne.

Drugą z form wsparcia finansowego jest dodatek na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania dziecka. Przysługuje on wówczas, kiedy dziecko legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także wtedy, gdy dziecko umieszczono w tej rodzinie w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Wysokość dodatku to kwota nie niższa niż 200 zł miesięcznie.

Ponadto, rodzinie zastępczej/prowadzącemu rodzinny dom dziecka starosta może przyznać inne formy wsparcia finansowego. Są nimi:

- 1) dofinansowanie do wypoczynku poza miejscem zamieszkania dziecka w wieku od 6. do 18. roku życia – przyznawane raz w roku,
- 2) świadczenie na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka - przyznawane jednorazowo,
- 3) świadczenie na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki, które przysługiwać może jednorazowo lub okresowo.

Ponadto – jednak tylko w przypadku rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych – rodzina może otrzymywać środki finansowe na utrzymanie lokalu/domu jednorodzinnego. Wysokość środków odpowiada kosztom ponoszonym przez rodzinę na:

- czynsz,
- opłaty z tytułu najmu,
- opłaty za energię elektryczną i ciepłą, wodę, gaz, odbiór nieczystości stałych i płynnych,
- dźwig osobowy,
- antenę zbiorczą, abonament telewizyjny i radiowy, usługi telekomunikacyjne oraz kosztom związanym z kosztami ich eksploatacji.

Koszty te oblicza się przez podzielenie łącznej kwoty ww. kosztów przez liczbę osób zamieszkujących w tym lokalu/domu, którą następnie należy pomnożyć przez liczbę dzieci i osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej wraz z osobami tworzącymi tę rodzinę zastępczą.

Rodzinom zawodowym starosta może ponadto raz do roku przyznać świadczenie na pokrycie kosztów związanych z przeprowadzeniem niezbędnego remontu lokalu/domu.

Natomiast nieco inaczej tę formę wsparcia uregulowano w odniesieniu do rodzinnych domów dziecka. Prowadzącemu taki dom przysługują (obligatoryjnie) środki finansowe na utrzymanie lokalu/domu, w którym dom jest prowadzony. Wysokość tych środków odpowiada wcześniej wymienionym kosztom eksploatacyjnym (czynsz, opłaty z tytułu najmu, opłaty za energię itp.). Sposób obliczenia jest w przypadku domów dziecka podobny jak przy rodzinach zawodowych/niezawodowych: koszty dzieli się przez liczbę osób zamieszkujących w lokalu/domu, a następnie mnoży przez liczbę dzieci i osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, przebywających w domu dziecka wraz z prowadzącym ten dom.

Rodzinne domy mogą się też ubiegać o świadczenie na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu/domu, w którym jest prowadzony dom dziecka (górną granicę określa się w umowie o pełnienie funkcji rodzinnego domu dziecka).

Ostatnim ze szczególnych rodzajów pomocy jest świadczenie na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka lub funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka. Górny limit tej pomocy także określa się w ww. umowie.

OD KIEDY PRZYSŁUGUJE POMOC PIENIĘŻNA?

Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka oraz dodatki do tego świadczenia przyznawane są od dnia faktycznego umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej/rodzinnym domu dziecka, aż do dnia faktycznego opuszczenia tej rodziny/domu przez dziecko.

Wątpliwości, które pojawiają się w praktyce, budzi sformułowanie „umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej”, mianowicie czy następuje ono z chwilą wydania postanowienia o umieszczeniu dziecka w rodzinie/rodzinnym domu, czy też z chwilą jego uprawomocnienia.

Należy opowiedzieć się za pierwszym stanowiskiem. Postanowienia sądu opiekuńczego są skuteczne i wykonalne – co do zasady - z chwilą ich ogłoszenia. Zatem możliwe jest wykonanie tego postanowienia (faktyczne przebywanie dziecka w pieczy zastępczej na jego podstawie), zanim się ono uprawomocni. Zatem – o ile dziecko faktycznie przebywało w rodzinie/domu jeszcze przed uprawomocnieniem się postanowienia, to pomoc powinna przysługiwać od momentu faktycznego zamieszkania dziecka z tą rodziną/w tym domu.

Warto dodać, że świadczenia i dodatki przyznawane są na wniosek. Jednak moment złożenia wniosku nie przesądza o momencie przyznania pomocy.

Przykład: Państwo X zostali ustanowieni rodziną zastępczą dla wnuka. Odpis postanowienia sądu uzyskali dopiero po jego uprawomocnieniu się i wówczas złożyli wniosek o pomoc pieniężną. Natomiast dziecko przebywało u nich od dnia wydania postanowienia przez sąd. PCPR uznał, że świadczenie pieniężne przysługuje im od dnia złożenia wniosku o przyznanie pomocy.

W opisanej sytuacji rodzinie zastępczej przysługuje świadczenie od dnia faktycznego przebywania dziecka w rodzinie zastępczej, ponieważ nastąpiło to już po wydaniu postanowienia.

JAKIM RODZINOM PRZYSŁUGUJE WYNAGRODZENIE?

Wynagrodzenie przysługuje tylko rodzinom zawodowym oraz prowadzącym rodzinny dom dziecka. Ustawodawca minimalną kwotę wynagrodzenia ustalił na 2000 zł miesięcznie. Wyższe wynagrodzenie przewidział dla rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego (nie niższe niż 2600 zł miesięcznie). Oczywiście możliwe jest określenie w umowie wynagrodzenia wyższego, przy czym przy ustaleniu jego wysokości powinno brać się pod uwagę m.in. kwalifikacje, szkolenia i oceny, uzyskane przez rodzinę/prowadzącego dom. Jeśli rodzina zawodowa/dom dziecka nie sprawuje w danym momencie

opieki nad żadnym dzieckiem (bo zostało umieszczone np. w domu pomocy społecznej, zakładzie opiekuńczo-leczniczym itp. lub też ostatecznie powierzone dziecko opuściło rodzinę/dom), wynagrodzenie za okres pozostawania w gotowości do czasu powrotu dziecka lub przyjęcia wynosi 80% dotychczas otrzymywanego wynagrodzenia.

CZY RODZICE BIOLOGICZNI DZIECKA PONOSZĄ KOSZTY UMIESZCZENIA DZIECKA W PIECZY ZASTĘPCZEJ?

Tak. Rodzice biologiczni powinni być obciążeni miesięczną opłatą za pobyt dziecka w pieczy zastępczej. Obowiązek ten jest niezależny od przysługującej rodzicowi władzy rodzicielskiej (także rodzice jej pozbawieni są zobowiązani do ponoszenia opłaty).

Opłata ta ustalana jest w wysokości przyznanych rodzinie zastępczej/prowadzącemu dom świadczeń oraz dodatków do świadczeń. Ustala ją w decyzji administracyjnej starosta.

CZY RODZINIE ZASTĘPCZEJ, W KTÓREJ DZIECKO, MIMO OSIĄGNIĘCIA PEŁNOLETNOŚCI, NADAL ZAMIESZKUJE PRZYSŁUGUJE PRAWO DO POMOCY FINANSOWEJ?

Tak. Zarówno rodzinie zastępczej, jak i prowadzącemu rodzinny dom dziecka przysługują świadczenia oraz dodatki na utrzymanie, nawet jeśli dziecko przebywające w pieczy zastępczej osiągnęło pełnoletność. Warunki pobytu takiego wychowanka w rodzinie/domu dziecka omawiane były wcześniej (*Jak długo dziecko może przebywać w pieczy zastępczej?*)

3.8. CZY RODZINOM ZASTĘPCZYM PRZYSŁUGUJĄ UPRAWNIENIA PRACOWNICZE?

Należy wyróżnić dwie odmienne sytuacje, w których znajdują się:

- 1) rodziny zastępcze spokrewnione oraz niezawodowe
- 2) rodziny zastępcze zawodowe oraz prowadzący rodzinne domy dziecka.

Ad. 1

W odniesieniu do pierwszej grupy trzeba wskazać, że pełnienie tych funkcji nie jest traktowane przez ustawodawcę jako wykonywanie „pracy”, takim osobom bowiem nie przysługuje wynagrodzenie, nie zawierają też umowy ze starostą.

Co więcej, wobec kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej istnieje ustawowy wymóg, by co najmniej jedna osoba tworząca tę rodzinę posiadała stałe źródło dochodów. Zatem zakłada się, iż osoby pełniące te funkcje wykonują inną pracę zawodową i utrzymują się z innych źródeł.

Uprawnienie, które zostało tym osobom przyznane, związane jest właśnie z wykonywaniem pracy poza sprawowaniem funkcji rodziny zastępczej. Otóż osoba, która przyjęła dziecko na wychowanie jako rodzina zastępcza (poza rodziną zastępczą zawodową), ma prawo do urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego (a także do dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego). Uprawnienie to przysługuje nie dłużej niż do ukończenia przez dziecko 7 roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego, nie dłużej niż do ukończenia przez nie 10 roku życia.

Ad. 2

Natomiast zarówno rodziny zastępcze zawodowe, jak i osoby prowadzące rodzinne domy dziecka, wykonują swoje funkcje na podstawie umowy cywilnoprawnej zawieranej ze starostą. Mimo iż nie jest to stosunek zatrudnienia, to ustawodawca przyznał ww. osobom pewien zakres uprawnień, zbliżonych do uprawnień pracowniczych. Po pierwsze, zarówno okres pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, jak i okres prowadzenia rodzinnego domu dziecka wlicza się do okresu pracy wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień pracowniczych.

Ważną kwestią jest kwestia odpoczynku osób pełniących te funkcje. Osobom tym nie przysługuje tradycyjny urlop, jednak mają one prawo do czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, w wymiarze 30 dni kalendarzowych w okresie 12 miesięcy. Za ten okres przysługuje wynagrodzenie.

Aby zapewnić sprawowanie pieczy nad dziećmi w tym czasie, rodzina/prowadzący rodzinny dom dziecka ma obowiązek poinformowania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej o terminie wypoczynku - nie później niż 30 dni przed tym terminem. Organizator w tym czasie powinien zorganizować sprawowanie pieczy nad dziećmi, np. poprzez skorzystanie z pomocy tzw. rodziny pomocowej.

Przykład: *Niepełnoletnia córka Pani X jest w ciąży. Pani X chce zostać rodziną zastępczą dla dziecka, chce także pomagać córce w sprawowaniu opieki nad noworodkiem. Obawia się jednak, że nie będzie mogła tego pogodzić z pracą zawodową.*

Pani X przysługiwać będzie, po jej ustanowieniu rodziną zastępczą, urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego. Zatem będzie mogła poświęcić ten czas opiece nad wnuczką.

3.9. CZY I JAK MOŻNA ROZWIĄZAĆ RODZINĘ ZASTĘPCZĄ?

Każda forma pieczy zastępczej może zostać rozwiązana. Może to nastąpić w następujących przypadkach:

1. Rezygnacja z pełnienia tej funkcji ze strony rodziny zastępczej. W takiej sytuacji rodzina zastępcza powinna zgłosić wniosek do sądu o rozwiązanie rodziny zastępczej dla konkretnego dziecka (a co za tym idzie – umieszczenie dziecka w innej formie pieczy zastępczej). Oczywiście o tej rezygnacji powinno się poinformować także organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Jeśli rezygnacji dokonuje rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka, będzie ona wymagała wypowiedzenia umowy – na zasadach w niej przewidzianych.
2. Rozwiązanie rodziny zastępczej nastąpić może także z powodu odejścia z rodziny ostatniego umieszczonego w nim dziecka (zwłaszcza w przypadku rodzin spokrewnionych i niezawodowych) np. na skutek osiągnięcia pełnoletności, przeniesienia dziecka do innej formy pieczy zastępczej, powrotu dziecka do rodziny biologicznej lub przysposobienia dziecka.
3. W przypadku rodzin zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka przyczyną rozwiązania umowy przewiduje zawsze umowa. Ustawową, dodatkową przesłanką wypowiedzenia umowy jest zmiana miejsca sprawowania pieczy zastępczej poprzez opuszczenie terytorium RP lub powiatu, z którego starostą została zawarta umowa. Przesłanka ta nie ma zastosowania w przypadkach, gdy starosta postanowił inaczej lub zmiana miejsca jest związana z wyjazdem wakacyjnym.

4. Rozwiązanie umowy z rodziną zastępczą zawodową lub prowadzącym rodzinny dom dziecka może być efektem niewypełnienia funkcji lub niewłaściwego ich wypełniania. W razie podjęcia informacji o ww. nieprawidłowościach, starosta ma obowiązek zawiadomienia właściwego sądu. Jeśli z ww. powodów sąd zmieni orzeczenie o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinnym domu dziecka starosta może z tą rodziną/osobą prowadzącą rodzinny dom rozwiązać umowę bez zachowania terminu wypowiedzenia.
5. Jeśli rodzina/prowadzący dom dziecka uzyska dwie kolejne negatywne opinie od organizatora pieczy zastępczej, organizator ten ma obowiązek skierować do sądu wnioski o uchylenie postanowienia o umieszczeniu dziecka w tej rodzinie/domu.

4. PRZYSPOSOBIENIE, CZYLI ADOPCJA DZIECKA

4.1. CO TO JEST PRZYSPOSOBIENIE?

Między przysposabiającym a przysposobionym powstaje taki stosunek prawny, jaki występuje między rodzicami naturalnymi a dzieckiem. Zatem, np. zmianie ulega stan cywilny dziecka, przybiera ono to samo nazwisko, co rodzice adoptujący, dziecku przysługują od osób je adoptujących alimenty, a także ono może zostać zobowiązane do alimentowania przybranych rodziców. Dzieci przysposobione dziedziczą z mocy ustawy po osobach je przysposabiających na równi z dziećmi biologicznymi.

Ustanowienie przysposobienia wiąże się ze sprawowaniem pełni władzy rodzicielskiej. W związku z daleko posuniętymi i często nieodwracalnymi konsekwencjami, **adopcja jest uważana za najkorzystniejszą dla dziecka formę zapewnienia mu opieki zastępczej**. Zastępuje w pełni pierwotną opiekę rodziców biologicznych. Z drugiej zaś strony jest ona możliwa tylko za zgodą rodziców biologicznych albo w sytuacji, kiedy zostali oni całkowicie pozbawieni władzy rodzicielskiej (także gdy są nieznani, ubezwłasnowolnieni całkowicie albo nie ma możliwości nawiązania z nimi kontaktu).

Zgoda rodziców biologicznych na adopcję musi zostać wyrażona przed sądem. Mogą oni wyrazić tzw. zgodę blankietową na przysposobienie ich dziecka, czyli bez wskazania osoby przysposabiającej. Rodzice biologiczni mogą też wskazać osobę na rzecz której zrzekają się władzy rodzicielskiej. Taka forma adopcji nazywana jest adopcją ze wskazaniem.

4.2. JAKIE SĄ RODZAJE PRZYSPOSOBIENIA?

W Polsce istnieją trzy rodzaje przysposobienia – pełne, pełne nierozwiązywalne (zwane całkowitym) i niepełne.

Przysposobienie pełne. W jego wyniku powstaje pokrewieństwo nie tylko między dzieckiem a osobami przysposabiającymi, ale też między dzieckiem, a rodziną przysposabiającą. To znaczy, że następuje zerwanie więzi z rodziną naturalną i nawiązanie więzi z nową rodziną (zarówno z „nowymi” rodzicami, jak i ich krewnymi – „nową” babcią, „nowym” wujkiem itp.). Po takim przysposobieniu następuje wpis do aktu urodzenia dziecka, w którym przysposabiających wpisuje się jako rodziców przysposobionego. Istnieje też możliwość wydania nowego aktu urodzenia, ale tylko wtedy, gdy tak postanowi sąd opiekuńczy. Dziecko otrzymuje nazwisko

przysposabiającego.

Przysposobienie całkowite jest odmianą przysposobienia pełnego. Charakteryzuje się tym, że jest nierozwiązywalne i obowiązuje tu zasada pełnej tajemnicy. Następuje tylko wtedy, gdy rodzice naturalni dziecka zgodzili się przed sądem na przysposobienie ich dziecka, nie wskazując osoby, która ma je przysposobić (czyli nie wskazując „nowych” rodziców). Wówczas zawsze sporządza się nowy akt urodzenia dziecka, z przysposabiającymi wpisanymi jako rodzicami. Dziecko otrzymuje też nazwisko „nowych” rodziców.

Przysposobienie niepełne. W jego wyniku powstaje stosunek pokrewieństwa między dzieckiem a przysposabiającymi. Zerwana zostaje więź między dzieckiem a naturalnymi rodzicami. Dziecko nie zostaje jednak włączone do nowej rodziny, tzn. nie staje się ani rodzeństwem naturalnych dzieci „nowych” rodziców ani nie zyskuje „nowej” babci, wujka itp. To znaczy że pozostają wszystkie więzi pokrewieństwa z naturalną rodziną dziecka, poza pokrewieństwem z naturalnymi rodzicami. Dotychczasowi wujkowie, ciocie, kuzyni itp. pozostają w takim samym stosunku pokrewieństwa, jak do tej pory. Przy tym przysposobieniu również następuje wpis do aktu urodzenia dziecka i dziecko także otrzymuje nazwisko „nowych” rodziców. Przysposobienie niepełne może być zmienione na pełne na wniosek przysposabiającego. O tym, czy taka zmiana powinna nastąpić, decyduje sąd opiekuńczy. Ta forma przysposobienia jest najmniej popularna.

4.3. KTO MOŻE PRZYSPOSOBIĆ DZIECKO?

Przysposobić dziecko może jedynie osoba pełnoletnia mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Nie może zatem to być osoba ubezwłasnowolniona. Przysposobienie może być dokonane przez małżonków lub też przez jedną osobę (w takim przypadku, jeśli taka osoba pozostaje w związku małżeńskim, konieczne jest uzyskanie zgody współmałżonka). Wspólnie przysposobić mogą tylko małżonkowie. Możliwe jest przysposobienie pełne przez jednego małżonka i niepełne przez drugiego z nich. Natomiast jeżeli rodzice przysposobianego wyrazili uprzednio zgodę na przysposobienie dziecka bez wskazania osoby przysposabiającego, nowi rodzice muszą dokonać przysposobienia całkowitego (inaczej blankietowego, nierozzerwalnego).

Osoby żyjące w konkubinacie (zarówno pary hetero, jak i homoseksualne) nie mogą przysposobić wspólnie. Istnieje jednak możliwość przysposobienia przez jedną z osób będącą w nieformalnym związku. W takiej sytuacji stosunek prawny powstaje tylko między nią, a dzieckiem.

4.4. KOGO I NA JAKICH ZASADACH MOŻNA PRZYSPOSABIĆ?

1. **Przysposobić można tylko małoletniego, czyli osobę mającą mniej niż 18 lat.** Warunek ten musi być spełniony w dniu złożenia wniosku o przysposobienie.
2. Każdy małoletni, który ma uregulowaną sytuację prawną, czyli jego rodzice są pozbawieni władzy rodzicielskiej, nie żyją lub wyrazili tzw. blankietową zgodę na przysposobienie, musi być zgłoszony do banków danych o dzieciach zakwalifikowanych do przysposobienia.
3. Tylko dla dobra dziecka – zawsze należy badać, czy przysposobienie jest w jego interesie.
4. Konieczne jest uzyskanie zgody małoletniego, jeśli ten ukończył lat 13. Sąd opiekuńczy wyjątkowo może orzec przysposobienie bez żądania zgody przysposobianego, jeżeli ten np. nie jest zdolny do wyrażenia takiej zgody.
5. Przysposabiający musi wyrazić zgodę na przysposobienie.
6. Między przysposabiającym a przysposobianym musi istnieć odpowiednia różnica wieku (przyjmuje się, że wynosi ona minimum ok. 18 lat). Oznacza to np. że osoby po 45 roku życia nie dostaną propozycji adopcji niemowlęcia.
7. Przysposabiający musi mieć pełną zdolność do czynności prawnych.
8. Przysposabiający musi się wykazywać odpowiednimi właściwościami osobistymi – zdolnościami wychowawczymi.
9. Przysposabiający musi przejść szkolenie i procedurę kwalifikacyjną w ośrodku adopcyjnym.
10. Konieczna jest także zgoda rodziców dziecka, które ma zostać przysposobione, wyrażona przed orzeczeniem przysposobienia. Zgoda nie jest konieczna, jeżeli zostali oni pozbawieni władzy rodzicielskiej lub są nieznani albo porozumienie z nimi napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody. Sąd opiekuńczy może – ze względu na wyjątkowe okoliczności – orzec przysposobienie mimo braku zgody rodziców, których zdolność do czynności prawnych jest ograniczona. Ale tylko wtedy, gdy ich odmowa na przysposobienie jest oczywiście sprzeczna z dobrem dziecka.
11. Jeżeli zaś dziecko ma ustanowionego opiekuna, do przysposobienia konieczna jest także jego zgoda, gdyż działa on jako przedstawiciel ustawowy dziecka.

Zdarza się, że dziecko jest przysposabiane przez bliższą lub dalszą rodzinę, np. możliwe jest przysposobienie siostry lub brata, czyli krewnego w linii bocznej w pierwszym stopniu. Dotyczy to także rodzeństwa przyrodniego (pochodzącego od innej matki lub ojca). Możliwe jest przysposobienie dziecka spokrewnionego lub spowinowaczonego. W takich wypadkach procedura poszukiwania rodziny adopcyjnej nie jest wszczynana, a wszczęta jest zawieszana. Rodzina, która wcześniej przysposobiła rodzeństwo dziecka jest niezwłocznie informowana o możliwości adopcji brata lub siostry. Dzięki dopuszczeniu takich sytuacji przez prawo, przysposobiany pozostaje w swoim środowisku.

Nie ma możliwości przysposobienia własnego biologicznego dziecka. Nie można również przysposobić dziecka poczętego przed jego narodzeniem.

Przykład: Rodzina zastępcza bardzo zżyła się ze swoim podopiecznym, niepełnosprawnym Edwardem. Kiedy dziecko osiągnęło już pełnoletność i rodzina przestała otrzymywać pomoc finansową na dziecko, wpadli na pomysł, aby go przysposobić. W ten sposób powstałaby nierozzerwalna więź między nimi a dzieckiem. Edward mógłby po nich dziedziczyć, a co najważniejsze, jako pełnoprawni rodzice dziecka, mogliby się starać o zasiłek opiekuńczy na niego z racji niepełnosprawności.

Pomysł rodziny zastępczej z przysposobieniem jest bardzo dobry, niestety za późno zaczęli go rozważać. Bez względu na powody, jakie kierują opiekunami nie mogą oni przysposobić osoby pełnoletniej. Musieliby złożyć wniosek w sądzie co najmniej przed dojściem dziecka do pełnoletności. W chwili obecnej mogą jedynie spisać testament, wskazując podopiecznego jako spadkobiercę. W zależności od stopnia niepełnosprawności Edwarda mogą również poczynić odpowiednie kroki ku jego ubezwłasnowolnieniu, np. mogą złożyć propozycję jego krewnym lub prokuratorowi, aby wystąpili z odpowiednim wnioskiem do sądu. Następnie mogą starać się o bycie jego opiekunem prawnym.

4.5. JAK WYGLĄDA PROCEDURA ADOPCJI W OŚRODKU ADOPCYJNYM?

Procedura przysposobienia rozpoczyna się spotkaniem informacyjnym w ośrodku adopcyjnym (kandydaci otrzymują wykaz wymaganych dokumentów). Następnie kandydaci składają komplet dokumentów z wykazu.

Wymagane dokumenty:

- a) Życiorys przysposabiającego/przysposabiającego;
- b) Odpis aktu małżeństwa (aktualny), a w razie wcześniejszego rozwodu - wyrok rozwodowy;
- c) Odpis aktu urodzenia – kandydaci nie pozostający w związku małżeńskim;
- d) Potwierdzenie stałego zameldowania;
- e) Zaświadczenia o zatrudnieniu i dochodach;
- f) Opinie z miejsc pracy;
- g) Zaświadczenia z poradni uzależnień;
- h) Zaświadczenia lekarskie o ogólnym stanie zdrowia z adnotacją, że wymienione osoby mogą opiekować się dzieckiem oraz badania dodatkowe;
- i) Zaświadczenia lekarskie z poradni zdrowia psychicznego.

Ośrodek sam występuje do rejestru karnego o oświadczenie o niekaralności.

Po uzyskaniu dokumentów ośrodek adopcyjny przeprowadza rozmowę zapoznawczą i sprawdzającą motywację kandydatów. Przeprowadza wywiad adopcyjny w miejscu zamieszkania kandydatów, którego celem jest sprawdzenie sytuacji materialnej i warunków mieszkaniowych. Następnie kwalifikuje się kandydatów na

szkolenie na rodziców adopcyjnych. Proces kwalifikacyjny obejmuje sporządzenie pełnej dokumentacji rodziny, w tym wywiadu adopcyjnego oraz pozytywnej opinii psychologiczno - pedagogicznej po przeprowadzonej diagnozie. Pozytywna kwalifikacja uprawnia do przejścia obowiązkowego szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka.

Po ukończeniu kursu kandydaci przechodzą do tzw. kwalifikacji kandydatów do przysposobienia dziecka. Gdy uzyskają pozytywną ocenę, mogą oczekiwać na propozycję konkretnego dziecka i zapoznanie z nim. Potem zaczyna się procedura sądowa.

4.6. JAK WYGLĄDA PROCEDURA ADOPCJI PRZED SĄDEM OPIEKUŃCZYM?

Przysposobienie następuje przez orzeczenie sądu opiekuńczego. Wyłącznie uprawnionym do jego wszczęcia jest przysposabiający.

Wniosek o wszczęcie postępowania należy zgłosić w sądzie opiekuńczym właściwym dla osoby przysposabiającej lub mającej być przysposobioną. Po wpłynięciu wniosku o adopcję sąd wzywa na pierwszą sprawę wnioskodawców oraz opiekuna prawnego dziecka (interesy dziecka skierowanego do adopcji reprezentuje opiekun prawny lub kurator, ustanowiony przez sąd na wniosek ośrodka adopcyjnego bądź placówki, w której dziecko aktualnie przebywa).

Sąd podejmuje szereg czynności, takich jak: przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania nowych rodziców, sprawdzenie badań psychologicznych oraz innych złożonych niezbędnych dokumentów – aktu urodzenia (osoby samotne), odpisu aktu zawarcia związku małżeńskiego (małżonkowie), zaświadczeń lekarskich o stanie zdrowia, zaświadczeń z poradni zdrowia psychicznego i poradni odwykowej, potwierdzenia aktualnych dochodów. Czasami ośrodek opiniujący kandydatów wymaga jeszcze innych dokumentów np.: zaświadczenia z parafii. Żąda się również opinii wystawionej przez specjalistów pracujących w tej instytucji.

Sąd określi sposób i okres osobistej styczności wnioskodawców z dzieckiem tak, by mogli się wzajemnie poznać. Sąd może wydać postanowienie o tymczasowym umieszczeniu dziecka w domu wnioskodawców (do czasu ostatecznego przysposobienia) lub wskazać – jako miejsce kontaktowania się – placówkę, w której przebywa dziecko. Po tym okresie odbywa się sprawa o pełne przysposobienie, a po przeprowadzeniu rozprawy sąd wydaje postanowienie. Jest ono podstawą do sporządzenia nowego aktu urodzenia dziecka przez Urząd Stanu Cywilnego.

W JAKICH SYTUACJACH MOŻNA WSZCZĄĆ PROCEDURĘ ADOPCJI ZAGRANICZNEJ?

Adopcja zagraniczna, czyli adopcja, która wiąże się ze zmianą miejsca zamieszkania dziecka na miejsce w innym kraju, jest możliwa, jeśli tylko w ten sposób można zapewnić dziecku odpowiednie zastępcze środowisko rodzinne. Musi zostać poprzedzona okresem osobistej styczności dziecka z rodzicami adopcyjnymi na terenie Polski. W praktyce oznacza to, iż polskie dzieci są w pierwszej kolejności adoptowane przez rodziny mieszkające w Polsce. Nie stosuje się tej zasady w stosunku do rodziny zagranicznej, która już adoptowała rodzeństwo dziecka albo jest z dzieckiem spokrewniona.

Do adopcji zagranicznej kwalifikowane są dzieci, które nie znalazły rodziny w Polsce. Często są to dzieci starsze, liczne rodzeństwa lub dzieci chore, dla których nie udało się znaleźć odpowiednich polskich kandydatów na rodziców adopcyjnych. Dzieci zakwalifikowane do adopcji zagranicznej w pierwszej kolejności będą kierowane do rodzin polonijnych, które zgłaszają gotowość adopcji. Procedura adopcji zagranicznej trwa często wiele miesięcy i wiąże się z obowiązkowym pobytem kandydatów na terenie Polski i ich obowiązkowym okresem osobistej styczności z dzieckiem.

Osoby zainteresowane tą formą adopcji wielokrotnie skarżą się na dyskryminację. Taka procedura wynika jednak z zasady niezmienniania dziecka – o ile nie jest to niezbędne – jego środowiska, języka, kultury i tożsamości. Nadto równe traktowanie rodzin polskich i zagranicznych powodowało nieoficjalne preferowanie tych drugich, z uwagi na ich zwykle lepszą sytuację materialną.

Przykład: *Pani Elwira urodziła się w Polsce, ale od 30 lat mieszka we Francji. Tam też wyszła za mąż. Postanowiła z mężem adoptować polskie dziecko. Nie może jednak zrozumieć, dlaczego nikt nie proponuje jej małego (najlepiej rocznego), zdrowego blondynka, tylko jakieś dzieci starsze i na dodatek często chore. Czuje się dyskryminowana w stosunku do innych rodzin.*

Postawa Pani Elwiry i jej oczekiwania budzą wątpliwości, co do jej kwalifikacji do bycia rodzicem adopcyjnym. To dla dziecka, w zależności od jego potrzeb, powinna być dobierana odpowiednia rodzina. Pani Elwira, pomimo polskiego pochodzenia, mieszka zagranicą. Adopcja dziecka będzie powodowała zmianę kraju zamieszkania dziecka. W takim wypadku musi zostać zastosowana procedura adopcji zagranicznej. Dzięki polskiemu pochodzeniu zostanie ona i tak potraktowana preferencyjnie. Jej kandydatura będzie rozpatrywana przed innymi kandydatami, nie posiadającymi polskich korzeni.

CZYM SIĘ RÓŻNI PROCEDURA USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ OD USTANOWIENIA ADOPCJI?

Procedura adopcji, czyli przysposobienia jest dłuższa i bardziej skomplikowana. Dzieje się tak dlatego, że adopcja łączy prawnie przysposabiających (tych, którzy chcą adoptować) z dzieckiem, które adoptują (przysposobionym). Adopcja daje im takie same prawa i odpowiedzialność, jakby byli biologicznymi rodzicami. Dziecku zmienia się akt urodzenia – w miejsce danych rodziców naturalnych wpisane zostają dane rodziców adopcyjnych. Dziecko przyjmuje nowe nazwisko, możliwa jest także zmiana jego imienia. Rodzina adopcyjna nie podlega kontroli żadnej instytucji, tak jak to ma miejsce w przypadku rodziny zastępczej. Nie otrzymuje także środków finansowych na utrzymanie adoptowanego dziecka. Dziecko staje się dzieckiem nowych rodziców.

Rodzina zastępcza jest tymczasową formą pomocy dziecku i jego rodzinie. Dziecko zachowuje w niej swoje nazwisko. Jeżeli sytuacja życiowa rodziców biologicznych ulegnie trwałej poprawie, to sąd może orzec powrót dziecka do własnej rodziny.

Inaczej niż w przypadku ustanowienia rodziny zastępczej, adopcja może być dokonana tylko za zgodą biologicznych rodziców dziecka lub wtedy, gdy zostali oni pozbawieni władzy rodzicielskiej przez sąd. Jeśli rodzice są nieznani albo w żaden sposób nie można się z nimi skontaktować, to wtedy także można dokonać adopcji. W przypadku rodzin zastępczych nie wymaga się zgody rodziców biologicznych, nie muszą oni być pozbawieni władzy rodzicielskiej, ponieważ sąd może postanowić o umieszczeniu dziecka w zastępczym środowisku wychowawczym, jednocześnie ograniczając, zwieszając lub pozbawiając rodziców władzy.

Postępowanie adopcyjne wszczynane jest na wniosek przysposabiających, a ustanowienie rodziny zastępczej wszczynane jest na wniosek osób zainteresowanych lub odpowiedniej instytucji. W obu przypadkach sąd zasięga opinii odpowiedniej instytucji (np. ośrodka adopcyjno - opiekuńczego, Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno - Konsultacyjnego). Dziecko, które ukończyło 13 lat, może być uczestnikiem obu tych postępowań. W każdej innej sytuacji dziecko powinno zostać wysłuchane, jeśli jego stopień dojrzałości i rozwoju na to pozwala.

Postępowanie adopcyjne jest tajne. Nikt spośród osób uczestniczących w jej przebiegu (pracowników ośrodka adopcyjnego, prawników, kuratorów, pracowników domu dziecka i in.) nie ma prawa ujawniać szczegółów sprawy, zwłaszcza jeśli chodzi o dane osobowe dziecka, jego rodziców naturalnych i adopcyjnych. Dziecko może ubiegać się o ujawnienie tych informacji dopie-

ro po uzyskaniu pełnoletności, występując z wnioskiem do sądu rodzinnego. Przepisów o tajemnicy procedury nie stosuje się w przypadku rodzin zastępczych. Dziecko w rodzinie zastępczej ma prawo do kontaktu z rodziną biologiczną oraz pełnej wiedzy na temat swojego pochodzenia.

4.7. CZYM RÓŻNI SIĘ RODZINA ZASTĘPCZA OD RODZINY ADOPCYJNEJ?

W zasadzie nie powinno się porównywać opieki zastępczej do adopcji. Zupełnie inny jest cel i funkcje obu tych instytucji. Wspólne jest jedynie to, że obie zastępują rodziców biologicznych. **Rodzinę zastępczą ustanawia się zazwyczaj, kiedy potrzeba zastąpienia rodziców jest czasowa i cały czas istnieje szansa na powrót dziecka do rodziny. Adopcja natomiast to trwała forma opieki, z zasady nierozwiązywalna.**

Rodzina zastępcza jest w inny sposób przygotowywana do pełnienia swojej funkcji. Celem nie jest trwale zastąpienie rodziców biologicznych, a jedynie ich wsparcie w wychowaniu dziecka. Rodzina zastępcza to forma pomocy rodzinie, która z różnych względów nie może pełnić swojej roli w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina zastępcza podlega kontroli i może zostać rozwiązana, jeśli ustaną przyczyny jej ustanowienia. Dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej nie zmienia nazwiska. Cały czas wpływ na jego wychowanie mogą mieć rodzice biologiczni. Dla wielu kandydatów plusem tej formy sprawowania opieki jest fakt, iż otrzymują oni pomoc finansową od państwa.

Rodzina adopcyjna z zasady zastępuje dziecku rodzinę biologiczną. Jest przez to stabilniejsza i trwalsza. Forma ta jest preferowana przez opiekunów. Dziecko, jeśli nie ma szans na powrót do rodziny biologicznej, powinno się w pierwszej kolejności umieszczać w rodzinie adopcyjnej. Jeśli natomiast nie ma szans na adopcję, należy szukać dla dziecka rodziny zastępczej. W ostateczności, kiedy nie ma żadnej chętniej rodziny, można umieścić je w placówce.

Warto zadbać, aby rodzina zastępcza była dobrze przygotowana i rozumiała różnice między adopcją a byciem rodziną zastępczą.

RODZINA ZASTĘPCZA

- 1) czasowa forma sprawowania opieki nad dzieckiem, łatwa do rozwiązania, trwa najdłużej do pełnoletności dziecka,
- 2) dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej ma prawo do informacji o swoim pochodzeniu i do kontaktów z rodzicami biologicznymi,
- 3) dziecku nie zmienia się aktu urodzenia ani nazwiska,
- 4) w każdym czasie można rozwiązać rodzinę zastępczą i dziecko może wrócić do rodziny biologicznej, może trafić do placówki lub innej rodziny zastępczej albo może iść do adopcji,
- 5) rodzina zastępcza otrzymuje pomoc finansową ze strony państwa na pokrycie kosztów utrzymania dziecka,
- 6) rodzina zastępcza ma służyć powrotowi dziecka do rodziny, wspiera rodzinę naturalną,
- 7) więzi dziecka z rodzicami biologicznymi są zachowane (mają prawo do alimentów, do spadku, prawa do zachowania nazwiska, bycia wpisanym jako dziecko rodziców biologicznych tzw. prawa stanu cywilnego).

RODZINA ADOPCYJNA

- 1) trwała forma opieki nad dzieckiem, rozwiązywalna tylko w wyjątkowych przypadkach,
- 2) dziecko najczęściej nie zna swoich rodziców biologicznych, nie może się z nimi kontaktować, nie zna swojego pochodzenia, adopcja jest utrzymywana w tajemnicy,
- 3) dziecku zmienia się akt urodzenia i nazwisko,
- 4) wyjątkowo i tylko z ważnych powodów można rozwiązać przysposobienie, ale można rodzicom adopcyjnym ograniczyć władzę rodzicielską, tak jak rodzicom biologicznym,
- 5) rodzina adopcyjna sama pokrywa wydatki związane z opieką nad dzieckiem,
- 6) rodzina adopcyjna zastępuje rodzinę biologiczną, wypiera rodzinę naturalną.

Przykład: *Pani Małgosia była w bardzo trudnej sytuacji materialnej i osobistej. Zdecydowała się oddać swoje roczne dziecko do adopcji. Złożyła oświadczenie w sądzie, że wyraża zgodę na adopcję, nie wskazując kandydatów na rodzinę adopcyjną. Po 8 latach panią Małgosię odwiedził pracownik socjalny, który chciał przeprowadzić wywiad, czy jest ona w stanie ponieść koszty utrzymania jej dziecka w rodzinie zastępczej. Okazało się, że dziecko zostało oddane samotnej kobiecie do rodziny zastępczej, która zobowiązała się, że zaadoptuje dziecko w przyszłości. W chwili obecnej matka zastępcza nie jest już zainteresowana adopcją, odpowiada jej bycie rodziną zastępczą, nie zgadza się jednak, aby pani Małgosia nawiązała jakikolwiek kontakt z córką.*

Powyższy przykład ilustruje złą praktykę traktowania rodziny zastępczej, jako ukrytej formy adopcji połączonej dodatkowo ze wsparciem finansowym ze strony państwa (oraz komfortem, że zawsze można oddać dziecko, jeśli z jakis powodów nie uda się nawiązać pozytywnych relacji). Taka praktyka jest absolutnie szkodliwa z perspektywy interesów dziecka. Jego podstawowym prawem jest dorastanie w bezpiecznym i stabilnym środowisku wychowawczym, które gwarantuje tylko adopcja. Nadto córka pani Małgosi, będąc w rodzinie zastępczej, ma świadomość, że została porzucona przez matkę. Być może wychowywana w rodzinie adopcyjnej nie musiałaby dorastać z takim obciążeniem.

Przykład: *Państwo Milewscy bardzo chcieli adoptować małe dziecko. Ośrodek adopcyjny skontaktował ich z 6 - letnim Jasiem, którego matka pochodzi z Białorusi. W sądzie rodzinnym aktualnie toczy się postępowanie o pozbawienie jej władzy rodzicielskiej. Ojciec dziecka jest nieustalony. Państwo Milewscy złożyli wniosek o adopcję dziecka. Na sprawie sąd powiedział im, iż w chwili obecnej nie może pozbawić matki władzy rodzicielskiej, dziecko zaś może im dać tylko jako rodzinie zastępczej na jakiś czas. Za kilka miesięcy na pewno będą mogli adoptować chłopca. Ponieważ Państwo Milewscy żyli się z dzieckiem, zgodzili się zabrać dziecko do rodziny zastępczej. Kiedy dziecko było już w ich domu, okazało się że mały Jaś nie ma żadnych dokumentów, ani nawet ustalonego obywatelstwa. Państwo Milewscy chcieli wystąpić do urzędu o zameldowanie dziecka i wyrobienie mu dokumentów, ale okazało się, że w postępowaniu administracyjnym nie mogą go reprezentować. Wystąpili zatem do sądu o zgodę na reprezentowanie dziecka, ale matka się nie zgodziła. Kolejny sąd powiedział im, że dziecka nigdy nie adoptują, ponieważ sąd polski nie może pozbawić władzy rodzicielskiej obywatelki Białorusi. Tak naprawdę matka w każdej chwili może im zabrać dziecko. Po 6 miesiącach prób uregulowania sytuacji prawnej dziecka państwo Milewscy poczuli się oszukani przez sąd i oddali chłopca do placówki.*

Powyższy przykład ilustruje subtelne różnice, jakie zachodzą między adopcją a rodziną zastępczą. Ludzie mocno nastawieni na adopcję nie godzą się z faktem, iż dziecko w rodzinie zastępczej tak naprawdę do nich nie należy. Muszą umożliwić rodzinie biologicznej kontakt z tym dzieckiem. Muszą również godzić się na sytuację, w której co chwilę odwiedzają ich pracownicy różnych instytucji sprawdzając sytuację dziecka oraz muszą z każdą poważniejszą sprawą występować do sądu. W związku z powyższym trzeba dobrze przygotowywać kandydatów do roli rodziny zastępczej. W opisanej powyżej sytuacji błąd popełnił zarówno ośrodek adopcyjny (nie sprawdzając sytuacji prawnej dziecka), jak i sąd (nie weryfikując, czy kandydaci są gotowi być rodziną zastępczą i czy mają świadomość konsekwencji tej decyzji).

Taka sytuacja, niestety, często pojawia się przy dzieciach cudzoziemskich. Bardzo rzadko takie dzieci mogą trafić do rodziny adopcyjnej, ale nie ma zazwyczaj przeszkód, aby umieścić je w rodzinie zastępczej. Zazwyczaj też rodziny biologiczne dzieci cudzoziemskich nie zabiegają o kontakt z nimi. Wbrew pozorom opieka nad tymi dziećmi bardzo przypomina adopcję, poza wskazanymi powyżej problemami, na które trzeba rodziców przygotować.

4.8. CZY RODZINA ZASTĘPCZA MOŻE ADOPTOWAĆ DZIECKO, KTÓRE ZOSTANIE W NIEJ UMIESZCZONE? CZY DZIECKO UMIESZCZONE W RODZINIE ZASTĘPCZEJ MOŻE ZOSTAĆ PRZYSPOSOBIONE PRZEZ INNĄ RODZINĘ?

Jeśli między dzieckiem i jego zastępczymi rodzicami wytworzyła się silna i trwała więź emocjonalna, rodzina zastępcza może złożyć wniosek o adopcję dziecka. Najpierw należy ustalić, czy rodzice dziecka mają nad nim władzę rodzicielską. Jeśli tak, to należy uzyskać ich zgodę na adopcję dziecka. Jeśli wystąpią jakieś problemy w uzyskaniu takiej zgody, można wystąpić z wnioskiem o pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej. **Nie można adoptować dziecka, jeśli rodzice nie są pozbawieni władzy rodzicielskiej.**

Wątpliwości przy wszczynaniu takiej procedury może budzić fakt, iż przy umieszczeniu dziecka w tej właśnie formie opieki zastępczej sąd kierował się zapewne perspektywą powrotu dziecka do rodziny biologicznej. **Rodzina zastępcza co do zasady jest tymczasową formą rodzinnej opieki zastępczej.** Jednakże zdarzają się sytuacje, w których przysposobienie dziecka znajdującego się w rodzinie zastępczej jest dobrym rozwiązaniem. Gdy dziecko ma uregulowaną sytuację prawną i może być adoptowane, przywiązało się do rodziców zastępczych, a z różnych względów dalszy byt rodziny zastępczej nie jest możliwy.

Największym niebezpieczeństwem jest adopcja jednego lub kilkorga dzieci, a pozostawienie kolejnych w rodzinie zastępczej. Rodzi się wtedy niefortunny podział między dziećmi. Część dzieci nie rozumie, czemu one nie zostały przysposobione, a inne tak. Ciężko także wytłumaczyć dzieciom sytuację faktyczną oraz prawną, jaka ich różni (np. to, że dziecko nie adoptowane musi liczyć się z powrotem do rodziny biologicznej). Nadrzędnym celem przysposobienia jest dobro dziecka. Ustala to sąd. Dlatego też sąd każdorazowo szczegółowo bada sytuację rodziców biologicznych, adopcyjnych, a przede wszystkim samego dziecka.

Przysposobienie dziecka w rodzinie zastępczej odbywa się na tych samych zasadach, jak w przypadku dzieci nie będących w rodzinie zastępczej. Jednak, gdy procedura poszukiwania rodziny adopcyjnej trwa, zgłoszenie gotowości rodziny zastępczej do przysposobienia wychowanka powoduje jej zawieszenie.

Dopuszczalna jest również sytuacja, gdy dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej jest adoptowane przez inną rodzinę. Zawsze trzeba jednak zbadać, czy jest to w interesie dziecka. Być może dziecko nawiąże tak dobre relacje z rodziną zastępczą, że pomimo zaistnienia możliwości adopcji, będzie wolało pozostać ze swoimi dotychczasowymi opiekunami.

Jest też w polskim prawie luka, dotycząca weryfikacji zasadności pobytu dziecka w rodzinie zastępczej. Przepisy prawa nakładają na sąd obowiązek weryfikowania

zasadności pobytu jedynie dzieci umieszczonych w placówkach. Sąd najczęściej – jeśli nie wpłynie do niego odpowiedni wniosek – nie będzie badał sytuacji prawnej dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej. Oznacza to, że bez sygnału od zainteresowanych osób sąd z urzędu nie podejmie decyzji o powrocie do rodziny biologicznej lub adopcji, pomimo zaistnienia podstaw do tego.

4.9. CZY PRZYSPOSOBIENIE MOŻNA ROZWIĄZAĆ?

Adopcja pełna i niepełna może być rozwiązana w wyjątkowych sytuacjach.

Z ważnych powodów zarówno osoba adoptowana, jak i rodzice adopcyjni mogą żądać rozwiązania adopcji. Rozwiązanie adopcji nie jest dopuszczalne, jeżeli wskutek tego miałoby ucierpieć dobro małoletniego dziecka. Najczęściej do rozwiązania adopcji dochodzi z powodów rażącego negatywnego zachowania jednej ze stron (np. popełnienia przestępstwa na szkodę jednej ze stron). Do rozwiązania przysposobienia może dojść również z powodu daleko posuniętego i nieodwracalnego rozpadu więzi, żywienia negatywnych uczuć do rodziców adopcyjnych bez widoków na zmianę tego stanu, czy potrzeby umożliwienia powrotu dziecka do rodziny naturalnej. Czasami wynika to też z chęci zawarcia związku małżeńskiego między adoptowanym a jego rodzicem adopcyjnym. Zazwyczaj sąd nie orzeka o rozwiązaniu przysposobienia, kiedy dziecko jest małoletnie z uwagi na jego dobro.

Orzekając rozwiązanie przysposobienia sąd może utrzymać w mocy wynikający z niego obowiązek alimentacyjny (od rodziców na dziecko lub odwrotnie).

Przykład: *Państwo Wolińscy przez długie lata nie mogli mieć dzieci. Postanowili więc adoptować niemowlę – miesięcznego Stasia. Kiedy Staś miał 5 lat, jego matka adopcyjna zaszła w ciążę. Nagle przestała akceptować swoje przysposobione dziecko i zaczęła źle je traktować. W końcu zdecydowała razem z mężem oddać Stasia do placówki i wystąpić o rozwiązanie przysposobienia.*

W opisanej sytuacji Staś nie powinien pozostawać dłużej w rodzinie, w której jest źle traktowany. Dziecko najprawdopodobniej przeżyje szok i długo nie będzie mogło zrozumieć, dlaczego zostało odrzucone przez matkę. Być może jednak ma ono jeszcze szansę na zaaklimatyzowanie się w innej rodzinie. Jeśli adopcja była nierozwiązywalna, państwo Wolińscy zostaną pozbawieni władzy rodzicielskiej, a dla dziecka będzie poszukiwana inna rodzina. Sam fakt, iż matka adopcyjna przestała akceptować dziecko nie jest natomiast postawą do rozwiązania przysposobienia. Dziecko może być jej zabrane, ale nadal będą ciążyły na niej obowiązki względem małoletniego.

JAK WYCHOWAĆ SZCZĘŚLIWE I ZDROWE DZIECKO?

Na to pytanie chyba każdy troskliwy rodzic chciałby znać odpowiedź, niezależnie, czy jest rodzicem biologicznym, zastępczym, czy adopcyjnym. Oczywiście żaden poradnik nie jest w stanie dać tutaj recepty. Jest jednak coś, bez czego trudniej jest zostać zarówno szczęśliwą, jak i zdrową osobą. Jest tak codzienne, że wydaje się, że nie trzeba o tym mówić, a jednak istnieje niezliczona ilość prac naukowych udowadniających znaczenie tego czynnika dla rozwoju człowieka. **Przywiązanie**, czyli bliska, stabilna i bezpieczna relacja z ważną osobą. Przywiązanie to coś znacznie więcej niż poczucie sympatii, lubienie, to głęboka więź emocjonalna tworząca się między dwiema jednostkami, która łączy je w przestrzeni i wykazuje trwałość w czasie.

Dziecko i opiekun chcą przebywać razem, przytulać się, dzielić się swoimi sprzeczeniami i przeżyciami. W obecności opiekuna dziecko chętniej samodzielnie poznaje otoczenie. Kiedy doświadcza negatywnych uczuć: frustracji, lęku, czy po prostu bólu, zwraca się z powrotem do rodzica, który czułością i bliskością pomaga poradzić sobie z trudnymi doświadczeniami. Przez całe życie każdy z nas potrzebuje takiej „bezpiecznej bazy”, jednak dla rozwoju dziecka jest ona niemal kluczowa. Dzięki tej relacji dziecko buduje obraz siebie, jako osoby, która jest warta bycia kochaną i jednocześnie postrzega bliską osobę, jako kochającą i zasługującą na miłość.

Jakie znaczenie dla rozwoju dziecka ma prawidłowy rozwój przywiązania? Jak głęboko zakorzeniona jest potrzeba przywiązania? Jednym z prekursorów naukowego badania bliskich więzi był Brytyjczyk John Bowlby. Podczas II wojny światowej, miał okazję wielokrotnie być świadkiem rozstań dzieci i ich opiekunów. Zaobserwował między innymi, że dzieci londyńskie wywożone w bezpieczne miejsca nie zagrożone bombardowaniami, zaczynały wykazywać bardzo niepokojące objawy poza bombardowanym miastem. Doszedł do wniosku, że miejsca te były bezpieczne jedynie fizycznie. Dla dzieci były jednak może nawet bardziej zagrażające, bowiem odrywały ich od dających poczucie bezpieczeństwa rodziców.

Jedną z osób, która prowadziła badania zainspirowane teorią przywiązania był Harry Harlow. Interesował się on zachowaniami zwierząt. Badając małpy odkrył, że dla prawidłowego rozwoju potomstwa, zaspokojenie potrzeby więzi jest niemniej ważne, niż potrzeb fizycznych. Kolejne badania pokazały, że przywiązanie jest u człowieka, podobnie jak u zwierząt, wrodzonym mechanizmem mającym swoje podłoże biologiczne. Wczesna więź między opiekunem a małym dzieckiem jest konieczna do prawidłowego rozwoju psychospołecznego.

Ostatnio zdarzyło mi się gościć w gabinecie mamę zaniepokojoną wolnym tempem rozwoju intelektualnego swojego pięcioletniego dziecka. Piotruś niechętnie rysował, miał problemy z odwzorowywaniem szlaczków, bardzo mało mówił. Był znacznie bardziej nieśmiały niż inne dzieci, wciąż trzymał się w pobliżu mamy. Rozmawiając dłużej o sytuacji rodziny, okazało się, że tata Piotrusia nadużywa alkoholu, podczas, gdy mama, podejmuje starania ponad swoje siły, żeby zarobić na dzieci i zająć się domem. Kiedy Piotruś był młodszy, mama pracowała, podczas gdy on zostawał w domu z tatą, spędzając czas głównie na samotnym oglądaniu bajek. Niestety podobny scenariusz powtarza się w wielu rodzinach. Brak zaspokojenia potrzeby więzi może powodować u dzieci deficyty zarówno emocjonalne, jak i w sferze intelektualnej i prawdopodobnie taka była przyczyna zaburzeń rozwojowych dziecka.

Brak bezpiecznego przywiązania może przejawiać się również w niemal odwrotny sposób: dziecko może nie bać się obcych, względem swojego opiekuna zachowywać się tak, jakby nie miało potrzeby z nim bliskiego kontaktu, z własnej woli nie lubi się przytulać, być nad wyraz samodzielne. Natomiast, gdy z kolei dziecko doświadczy stresu, powiedzmy nie kupi mu się, tego, co chce, zaboli go coś, będzie znacznie łatwiej niż inne reagowało negatywnymi emocjami, na przykład płacząc, czy złościąc się. Takie zachowania także mogą być przejawem braku bezpiecznego przywiązania. Pamiętam moją wizytę w domu dziecka, jako wolontariusza na studiach. Pierwszym nasuwającym się spostrzeżeniem było to, że dzieci, zupełnie mnie nie znając, od razu rzucały mi się na szyję, garnęły się, jakbym co najmniej był ich dobrym wujkiem, ale zaraz, te same dzieci, gdy zajmowały się czymś innym, przestawały zwracać na mnie uwagę. Wiele z tych dzieci łatwo reagowało negatywnymi emocjami, złością, czy płaczem, trudno było im panować nad sobą. Wychowawcy postrzegając te zachowania jako trudne i zaburzające porządek, odpowiadali ostro, krzykiem, upominaniem, krytyką. Nawiasem mówiąc, zdarzało się, że pedagogzy jednocześnie denerwowali się i niecierpili, kiedy jakieś dziecko nadmiernie „zawracało im głowę” w codziennych sprawach, w których przecież potrafiło sobie dobrze samo poradzić. **Tak zwany styl przywiązania unikowy charakteryzuje się** tym, że osoba (dziecko, a później dorosły) niechętnie nawiązuje bliski kontakt z ważną dla niego osobą, zachowuje się, jakby te związki były dla niego nieistotne. „Jakby”, ponieważ z całą pewnością mogę stwierdzić, że nie ma człowieka, dla którego nieistotne byłyby bliskie relacje. Właśnie taki styl może być najbardziej mylący dla opiekunów, może skłaniać ich do rzadszego zajmowania się dzieckiem, przytulania, spędzania wspólnie czasu, czy rozmawiania o sytuacjach dla dziecka trudnych, reagowaniem zdenerwowaniem na złość dziecka. Nie dajmy złapać się w pułapkę i pamiętajmy, że „trudne” dzieci potrzebują zwykle więcej ciepła i bliskości. Nie jest zaskoczeniem, gdy już nastoletnie dziecko sprawiające problemy wychowawcze, powie o rodzicach, że nie przejmują się ich opinią, jeżeli wcześniej nie poświęcali mu odpowiedniej troski i uwagi.

Badania naukowe pokazały różne negatywne konsekwencje zerwania lub nie wykształcenia się bezpiecznej więzi: trudność w nawiązaniu relacji z rówieśnikami, problemy w przystosowaniu się do reguł życia społecznego (np. w przedszkolu, czy szkole), nieumiejętność wczuwania się w emocje innych, tendencje do agresji, depresyjność, lękowość, podatność na infekcje lub inne choroby. Co ciekawe, sposób przywiązania wpływa także na odporność dziecka na choroby, czy nawet na tempo rozwoju niektórych struktur mózgowych. Co więcej, styl przywiązania, wykształcony między dzieckiem i matką już w pierwszych latach życia, ma tendencje do przekładania się na sposób wchodzenia w dalsze relacje.

Wiemy, jak ważne jest przywiązanie dla pomyślnego rozwoju. Czy zatem dziecko, które wyrastało w rodzinie, w której trudno było stworzyć bezpieczną więź, może później w sposób bezpieczny przywiązać się do rodzica zastępczego lub adopcyjnego? Czy jest skazane na brak satysfakcjonującej relacji w dorosłości? Tworzenie bliskich związków jest zadaniem, które towarzyszy nam na każdym etapie rozwoju. Jako niemowlęta przywiązujemy się najpierw do rodziców, potem, jako starsze dzieci, do innych członków rodziny, następnie do partnera życiowego, potem do naszego dziecka. Co prawda badania potwierdzają, że sposób przywiązania ma tendencje do utrzymywania się w ciągu życia, jednak najnowsze odkrycia wskazują, że część dzieci wyrastających nawet w skrajnie niekorzystnych emocjonalnie warunkach, takich jak rumuńskie sierocińce, jako dorosłe osoby potrafiły nadrobić deficyty z wczesnych lat i stworzyć szczęśliwe rodziny pełne ciepła emocjonalnego.

Przywiązanie może wytwarzać się bez więzów krwi, tak jest w przypadku rodziców zastępczych, adopcyjnych, ale także małżonków. Przed szczególnie trudnym zadaniem stoją tutaj osoby, które decydują się zaopiekować dzieckiem pochodzącym z innej rodziny. Więż musi zostać zbudowana zupełnie na nowo. Mniej lub więcej czasu upłynie zanim wytworzy się więź emocjonalna, jednak zanim to nastąpi, warto przygotować się na wyzwania.

Za każdym razem, niezależnie czy dwie osoby są spokrewnione, stworzenie bliskiej więzi, dającej poczucie bezpieczeństwa, jest wyzwaniem zarówno dla jednej, jak i dla drugiej strony. Zapewne nie przypomnimy sobie, jak to było, kiedy byliśmy niemowlakami, ale możemy sobie przypomnieć, ile wysiłku kosztowało budowanie wzajemnej relacji z naszym partnerem życiowym.

Co można zatem zrobić, żeby pielęgnować więź? Jak pomóc dziecku i sobie wykształcić stabilną, bliską relację? Zwykle nie zastanawiamy się nad tym, kiedy i jak okazujemy przywiązanie dziecku, natura najlepiej wskazuje nam, jak się zachować, po prostu czujemy i działamy, jednak przy tak trudnym zadaniu, jak bycie rodzicem zastępczym dobrze jest świadomie rozważać, jak pomóc naturze w tworzeniu więzi od nowa, stając się rodzicem zastępczym. **Pierwszym krokiem jest zastanowienie się nad tym, jaką więź miało się ze swoimi rodzicami?** Zadać sobie pytanie: jak

zachowywali się moi rodzice, kiedy przeżywałem negatywne emocje? Czy sytuacja sprzyjała stworzeniu bezpiecznej więzi? A może któreś z rodziców często wyjeżdżało za granicę, dużo pracowało, może chorowało, było zaabsorbowane problemami życiowymi, może w rodzinie nie okazywało się emocji, może rodzice byli mało cierpliwi, łatwo się denerwowali? **Warto zastanowić się, jaki wpływ miała sytuacja rodzinna i późniejsze relacje, na to, w jaki sposób wchodzimy w związek.** Jedynie dwie trzecie ludzi wykazuje tak zwany bezpieczny styl przywiązania, łatwo wchodzi w bliskie relacje, czuje, że może emocjonalnie polegać na innych. W pozostałej trzeciej mieszczą się osoby, które niechętnie ufają i często wolą nie zostać zranionym niż wchodzić w bliskie relacje oraz osoby, które czują, że nie potrzebują bliskich relacji, a także osoby mające potrzebę bycia bardzo blisko, obawiając się, że innym nie zależy tak bardzo na nich. Zastanawianie się nad sobą wymaga przełamania tendencji do pokazywania się (samemu przed sobą) w jak najlepszym świetle, często wymaga konsultacji specjalistów albo uczestnictwa w grupie wsparcia, jednak znacznie ułatwia dostosowywanie swojego zachowania do potrzeb dziecka. Dużo autorefleksji potrzeba, aby świadomie zachować dobre nawyki ze swojego domu rodzinnego i stawać się bardziej wrażliwym i czułym, w sytuacjach, w których nasi rodzice nie byli.

Kolejnym krokiem jest zastanowienie się nad tym, jak reagujemy na przeżywane negatywne emocje dziecka. Małe dziecko, przeżywając stres, zwraca się do rodzica, który przytulając, mówiąc spokojnym głosem, uspokaja dziecko, uczy sobie radzić z napięciem, regulować negatywne emocje. Starsze dzieci potrzebują tego samego, poczucia bezpieczeństwa i zrozumienia, kiedy przeżywają złość, lęk, czy inne negatywne emocje. Jednak, jeżeli nie miały bezpiecznej więzi, możliwe, że pod wpływem stresu będą odsuwały się od nas lub reagowały złością. Możemy wtedy mieć wrażenie, że dziecko z oporem przyjmuje nasze dobre serce, szczerą chęć pomocy, możemy czuć się odrzuceni, rozgniewani, nie jest łatwo sobie poradzić, z takimi emocjami. Dobrze jest w takiej sytuacji reagować spokojnie, pokazać dziecku, że próbuje się zrozumieć jego uczucia, porozmawiać w sposób okazujący ciepło i akceptację (co nie musi oznaczać ustępliwości, łamania wyznaczonych zasad, czy akceptowania rzeczy, których nie akceptujemy). Nie należy ignorować negatywnych emocji dziecka zarówno małego, jak i starszego, wręcz przeciwnie, należy być na nie czułym i w przypadku starszego – uczyć je nazywać. Właściwie wrażliwość na sygnały dziecka jest głównym fundamentem bezpiecznej więzi. Sztuka rozmowy i akceptacji emocji drugiej osoby, jest trudna i warto uczyć się jej przez całe życie, dlatego zalecałbym zajrzeć do dobrych poradników¹ lub nawet wybrać się na warsztaty umiejętności komunikacji - przydadzą się też w relacjach z małżonkiem, czy przyjaciółmi.

¹ Do najbardziej znanych z renomowanych wydawnictw należą: Faber A., Mazlish E., „Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły” oraz Rosenberg M., „Porozumienie bez przemocy”

Angażowanie się we wspólne aktywności jest kolejnym krokiem do wykształcenia bezpiecznej więzi. Jednym z częstych pytań, które zadają rodzicom w gabinecie jest pytanie o wspólnie posiłki, wyjścia rodzinne w niedzielę, wspólne gotowanie i sprzątanie. Niestety w rodzinach, w których dzieci mają trudności wychowawcze, rodzice często wolą robić te rzeczy osobno. Nawet, gdy były różne nieprzyjemne sytuacje wychowawcze z dzieckiem lub gdy po prostu nie mieliśmy dla niego wystarczająco czasu i energii, nadrobić to może poświęcenie mu uwagi w wolny dzień. Prosty przepis na rozwój przywiązania: niech kontakt między wami, jak najczęściej sprawia wam szczerą, autentyczną radość. Kiedy cieszy się z kontaktu z dziećmi, one świetnie to wyczuwają i zaczynają uważać się za osoby warte tej radości. Myliłby się ten, kto sądzi, że chodzi mi tu tylko o wspólne rozrywki. Dziecko czuje się dumne z siebie, jak nigdy, kiedy może pomóc nam w zakupach, gotowaniu, czy naprawie roweru. Nie chodzi o to, żeby rzeczywiście coś zrobiło, ale żeby zrobiło coś wspólnie z opiekunem. Nawet gdy dziecko uwielbia samemu siedzieć przed komputerem, to nic nie stoi na przeszkodzie, żeby pokazało, jakimi grami się interesuje, albo żeby pomogło wyszukać informacje o tym, co nas interesuje. Czy namawiamy dziecko do wspólnych zajęć? Czy dokładamy starań, aby te zajęcia sprawiały nam wszystkim przyjemność i odbywały się w przyjaznej atmosferze? Czy udaje nam się powstrzymać krytykę względem dziecka, gdy mu coś nie wychodzi i zapewnić mu przyjazne wsparcie? Szczerą odpowiedź na te pytania może być niełatwa, ale pomoże nam zyskać więcej niż sądzimy.

Na koniec chciałbym podzielić się jeszcze paroma radami. Dobrze jest dbać o własne potrzeby – przeznaczać czas na „naładowanie siebie”, odpoczywając, czy angażując się w swoje ulubione hobby. Nie tylko mamy do tego prawo, ale jest to wręcz niezbędne, żeby mieć siłę dawać innym. Warto też pamiętać, aby pielęgnować relację ze swoim partnerem życiowym. Parze, która nie jest usatysfakcjonowana ze swojego życia, będzie trudniej dawać poczucie bezpieczeństwa dzieciom. Szukać wsparcia w sytuacjach trudnych i stresujących, nie bać się samemu dzielić z innymi swoimi problemami i szukać pomocy, także w odpowiednich instytucjach. Zaabsorbowanie własnymi problemami odciąga uwagę od dziecka i utrudnia nam pozytywną odpowiedź na stres dziecka.

Kamil Jezierski
Psycholog

LITERATURA

- Atkinson L., Goldber S. /red./ (2003). Leslie Atkinson and Susan Goldberg. *Attachment Issues in Psychopathology and Intervention*. New Jersey, Taylor&Francis.
- Schaffer R. (2005). *Psychologia dziecka*. Warszawa, PWN.
- Grossmann K.E., Waters E. (2005). *Attachment from infancy to adulthood: The major longitudinal studies*. New York, Guilford Press.

„MIŁOŚĆ TO NAJPIĘKNIEJSZY PREZENT”

Mam na imię Wioletta a mój mąż Arkadiusz. Mamy dwójkę dzieci – dziesięcioletniego syna Dawida i dwunastoletnią córkę Marysię. Od zawsze, kiedy sięgam pamięcią pragnęłam przygarnąć jakąś kruszynkę z domu dziecka. Mój mąż doskonale wiedział o moim marzeniu, ale milczał, tak jakby na nowo przygotowywał się do zostania tatą. Pewnego dnia, było to kilka lat temu, mąż powiedział do mnie: „Myślę sobie Kochanie, że jestem gotowy byśmy przygarnęli jakieś dziecko do naszego domu”. Jaka byłam szczęśliwa bo przecież spełniłoby się moje marzenie. Nie tam jakaś wycieczka do ciepłych krajów czy wygrana w totka, ale podarowanie komuś czegoś wartościowego, a mianowicie ciepłego, kochającego domu takiego, do którego chce się wracać. Nie jesteśmy ludźmi wykształconymi, bo mamy skończoną zaledwie szkołę zawodową, ale mamy coś cenniejszego, ogromne serca pełne miłości.

Po skończeniu szkolenia dla rodzin zastępczych pojawił się w naszej rodzinie chłopczyk – siedmioletni Przemek, rówieśnik naszego syna. Z ochotą został w naszym domu. Niezrozumiała dla mnie była radość tego dziecka z zamieszkania w obcym domu. Zastanawiałam się, dlaczego zabrano go z domu rodzinnego, przecież na pierwszy rzut oka był zadbany, spokojny, niesprawiający kłopotu – były to tylko pozory. Jak się okazało, jego ojciec opuścił rodzinę kilka lat wcześniej, matka sama go wychowywała i na dodatek miała zaburzenia psychiczne. Znęcała się nad nim psychicznie i fizycznie do tego stopnia, że dziecko nie chciało wracać do domu. Problemy wyszły na jaw tego samego dnia. Przemek nie chciał korzystać z toalety, moczył się, w dodatku jakakolwiek trudność czy drobnostka wywoływały u niego płacz, który trwał nawet kilka godzin. W żaden sposób nie można było do niego dotrzeć. Pamiętam dzień, kiedy wybraliśmy się z nim na zakupy. Kupiliśmy mu nową kurtkę, a on potrafił ją na środku ulicy ściągnąć i rzucić o ziemię. Kupione pióro podeptał i wyrzucił. Któregoś dnia, gdy poszliśmy na spacer i mieliśmy zamiar wracać, nagle zesztyniał i nie było mowy o powrocie bo chciał jeszcze się bawić. Mąż niósł go na rękach trzy kilometry. Nie sposób opisać wszystkiego, ale przyznam się, że miałam chwile załamania. Żałowałam, że się zdecydowałam na rodzicielstwo zastępcze. Powtarzałam sobie – jestem silna, muszę dać radę, nie mogę się poddać. Po paru miesiącach, dzięki naszej cierpliwości i miłości było widać efekty. Z dnia na dzień Przemek stawał się innym chłopcem. Radość była ogromna, byliśmy dumni, że się nam udało.

Po jakimś czasie dowiedzieliśmy się, że Przemek ma rodzeństwo w domu dziecka, czteroletniego Jacusia i trzyletnią Zuzię. Gdy zobaczyłam ich zdjęcie pokochołam te dzieci całym sercem. Postanowiłam, że poruszę niebo i ziemię, zrobię wszystko, aby rodzeństwo było razem. Przemek sprzeciwiał się, aby brat i siostra dołączyli do niego. Bał się, że obowiązek sprawowania opieki nad rodzeństwem

spadnie na niego. Przez długi czas tłumaczyliśmy mu, że nie będzie tak jak w rodzinnym domu, gdy ponosił karę za zachowanie młodszego rodzeństwa i musiał się nimi opiekować. Jednak żadne argumenty do niego nie trafiały. Postanowiliśmy zaryzykować. Mieliśmy nadzieję, że przekona się jak dobrze jest wychowywać się z rodzeństwem. Zastanawiałam się nad jednym, dlaczego w mediach rozpisuje się, że braci i siostr nie powinno się rozdzielać? W dwa tygodnie po tym jak Przemek do nas trafił okazało się, że jego rodzeństwo zabrano do domu dziecka. Po roku starań dopięliśmy swego. Zuzia, Jacuś i Przemek byli w komplecie. Przez pierwsze dwa miesiące maluchy budziły się w nocy po kilka razy z okropnym krzykiem. Całe noce nie przespane i znów ten strach i obawa czy sobie poradzimy? Pewnego ranka obudziliśmy się i aż nie mogliśmy uwierzyć – hurra! Dzieci przespały całą noc! Naprawdę trzeba wiele cierpliwości i miłości. Początki nie są takie proste jakby się wszystkim wydawało. Minęło już dwa i pół roku odkąd Przemek jest u nas, a półtora roku jak są maluchy. Mimo obaw Przemka, wszystko się świetnie układa. Widać, że rodzeństwo jest szczęśliwe, cieszą się, że są razem.

Decydując się z mężem na rodzinę zastępczą kierowałam się sercem. Wiele razy słyszałam plotki na nasz temat. Spotkaliśmy się nieraz z zazdrością ludzką i zawiścią. Niektórzy ludzie myślą, że w życiu liczą się tylko pieniądze. Wiadomo, że są one ważne, ale nie najważniejsze! Za każdym razem przeżywałam te wszystkie obelgi rzucane pod naszym adresem, ale rozumiałam, że lepiej skupić się wyłącznie na rodzinie i rozwiązywaniu problemów dzieci. Kocham całą piątkę swoich dzieci i męża, bo jest najcudowniejszym człowiekiem na świecie. Dziękuję mu za to, że pomógł mi spełnić moje marzenia. Dla swoich dzieci zrobię wszystko, aby miały najpiękniejsze wspomnienia z dzieciństwa. Na zakończenie chciałabym zachęcić wszystkich ludzi, którzy chcieliby stworzyć rodzinę zastępczą, a mimo to wahają się. Kochani nie bójcie się, warto zaryzykować, choć początki są trudne, uwierzcie mi naprawdę warto. Często słyszę od swoich dzieci: „*Mamusiu jesteś najpiękniejsza na świecie i tatuś też!*”. Ich miłość to jest najpiękniejszy prezent jaki dostaję co dnia!

Wspomnienia Rodziny Zastępczej
z województwa dolnośląskiego

WIERSZE OD MAMY

Dotychczas wiele uwagi poświęcano tworzeniu systemu pieczy zastępczej - zmniejszaniu liczby domów dziecka, zakładaniu kolejnych rodzin zastępczych, czy rodzinnych domów dziecka. Niewielką wagę przykładano do pracy z rodzicami biologicznymi dzieci, umieszczonych w pieczy zastępczej. Dzięki nowym regulacjom prawnym aktywniej pomaga się rodzinom naturalnym – dla nich powołano instytucję Asystenta Rodziny. Celem jego pracy jest pomoc rodzinie w niwelowaniu skutków życiowych kryzysów. To z powodu wspomnianych kryzysów rodzice tracą możliwość sprawowania codziennej i bezpośredniej opieki nad dziećmi.

Słyszac historie o rodzinach, którym odebrano dzieci często mamy skłonność do oceniania ich jako złych i niekompetentnych, jako ludzi pozbawionych uczuć i wyobraźni. Zapominamy, że krzywdy i niedociągnięcia, jakie czynią rodzice biologiczni swoim dzieciom wynikają najczęściej z braku wiedzy i umiejętności, a nie z powodu braku uczuć.

Do napisania tej krótkiej notki zainspirowała nas twórczość samotnej matki trójki dzieci, które przebywają w pieczy zastępczej. Wiersze stanowią obraz przeżyć z jakimi borykała się na co dzień. Fale goryczy i smutku przeplatane są radością z nadchodzących spotkań z dziećmi. Po trudnych przeżyciach, jak diament z popiołu wyłaniają się wiara i nadzieja.

* * *

*Jeszcze parę godzin temu tuliłam się do was. Patrzyłam w wasze oczęta.
Teraz jesteśmy daleko od siebie, a za razem tak blisko,
w swych małych serduszkach, myślach i słowach,
i w czynach są nasze ukryte Pragnienia,
być i żyć tylko dla siebie..*

* * *

*13 luty – rozpacz ból złamanych serc.
Tęsknota, płacz, żal, ucieczka donikąd.
13 marzec – jest radość i łzy szczęścia.
Walka o przetrwanie.
Walka o tak wielką, cenną istotę.*

* * *

Marzenia do zrealizowania.

*Jest więcej siły by walczyć i dążyć do celu,
który zgubiliśmy gdzieś w drodze do budowania szczęścia ...
Jest nadzieja, by znów budować swe małe a zarazem duże szczęście
i pozostać sobą i dla siebie, i zamknąć ten fałszywy świat!
Żyć swym Szczęściem dla Małych Istotek ...*

* * *

Uśmiech już mały jest w sercu i na ustach.

*Ta mała iskierka się za paliła – teraz czekam na drugie światełko.
A trzecie światełko, gdy zaświeci, to będę w pełni szczęśliwa i dumna,
że to co straciłam mam blisko siebie.
Wolnymi krokami, ciągle dążyć do wybranego celu aż stanie się cud w tych
niewinnych bezbronnych oczętach które nie zasłużyły na ból, łzy, rozpacz i tęsknotę...*

* * *

Płyną łzy...

Kłuje serce...

Pęka ma dusza cała...

Zimne me dłonie...

Zimne me stopy...

*Przeszywają me ciało jakieś dziwne dreszcze – chłodzi mą całą duszę...
W sercu i w myśli trzy Promyki Słońca rozgrzewają mą duszę, a po policzku płyną łzy,
łzy - Tęsknoty; łzy - Smutku; łzy – Bólu; łzy – Rozpaczy;
Promyki słońca wbijają się przez szklaną okienną szybę.
Delikatnie oświetlają mą duszę, a jego okrągła kula chce nadać całemu światu ciepło,
żar bijący z jego rozgrzanego serca, ale ten cały świat w połowie nie jest taki jak to
słoneczko które każdego dnia rozświetla naszą duszę.*

* * *

Otoczają mnie tylko zwykłe cztery ściany pokoju.

Jest cisza - zwykła cisza a w mej głowie kłębiące się myśli.

Wyrzucam je w kąt pokoju by nie zaprzętały mi głowy.

Są myśli, tęsknota, ból, rozpacz.

*Jest też radość, delikatny promień uśmiechu, bo gdzieś tam z daleka są oczęta i serce
co rozumie me słowa, myśli.*

Ktoś otworzy tę stronę i będzie czytał a po policzku będą płynąć łzy

* * *

Niebo płacze – anioły krzyczą,
wypisują na wysokim niebie jakieś wzory a może to słowa?
Słowa krzyku, bólu, grymasu.
Poleją się krople deszczu – a może to łzy smutnych osamotnionych serc...

Zdarta płyta

Zdarte me serce – jak stara płyta, na której kiedyś można było czegokolwiek posłuchać.
Me zdarte serce przypomina tą zdartą płytę, wrzuconą w głębi szuflady.
Z mego serca płyną łzy...

Gwiazdka....

To ona oświetla nocą cały świat...
To ona pozwala czasem zabłysnąć w sercu każdego człowieka...
Świeci gwiazdka i mrugocze do uśpionych ludzi w każdym zakamarku świata...
Gdy się budzisz – ona znika z wysokiego nieba
jest z tobą w każdym dniu i o każdej porze...
Świeć gwiazdko i oświecaj mi drogę, bym nie zeszła z wybranej ścieżki...

CZEKANIE

Każdego dnia czekam z utęsknieniem na tą Piękną Chwilę,
bym mogła poczuć bicie serc, które też ciągle czekają,
wierzę że nadejdzie taki czas, ta upragniona chwila
by znów być razem do końca naszych dni...

WZORY PISM

Więcej wzorów pism procesowych przydatnych w sprawach dotyczących rodzicielstwa zastępczego znajdą Państwo na stronie *rodziny.interwencjaprawna.pl*.

WNIOSEK O WGLĄD W SYTUACJĘ DZIECKA

Miejscowość, dnia

Sąd Rejonowy
w (*miejscowość*)
Wydział Rodzinny i Nieletnich
(*adres*)

Wnioskodawca:
(*imię i nazwisko osoby lub nazwa instytucji
i dane osoby reprezentującej, dane adresowe*)

Wniosek o wgląd w sytuację dziecka

Wnioskodawca wnosi o wgląd w sytuację małoletniego (*imię i nazwisko dziecka*).

Uzasadnienie:

Należy opisać sytuację dziecka, jego miejsce zamieszkania, warunki w jakich przebywa, osoby zajmujące się nim faktycznie, osoby prawnie zobowiązane do opieki oraz powody niepokoju, które uzasadniają skierowanie sprawy do sądu.

Podpis

Załączniki:

(Do wniosku dołączyć można dokumenty poświadczające oświadczenia z uzasadnienia np. akt urodzenia dziecka, postanowienia sądu)

WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINĄ ZASTĘPCZĄ

Miejscowość, dnia

Sąd Rejonowy
w (miejscowość)
Wydział Rodzinny i Nieletnich
(adres)

Wnioskodawcy:.....(imiona i nazwiska kandydatów na rodzinę zastępczą)
Zam. (adres zamieszkania)

Uczestnicy postępowania:(imię i nazwisko rodzica/-ów dziecka)
Zam. (adres zamieszkania)

Wniosek o ustanowienie rodziny zastępczej

Wnoszę/wnosimy o:

1. Ustanowienie wnioskodawców:..... ur..... w..... i ur..... w....., pozostających w związku małżeńskim i zamieszkujących w..... rodziną zastępczą dla małoletniego..... - syna..... i.....;
2. Wydanie tymczasowego zarządzenia o umieszczeniu dziecka u wnioskodawców w rodzinie zastępczej na czas toczącego się postępowania;
3. Zwolnienie wnioskodawców z kosztów postępowania;
4. Przeprowadzenie dowodu z załączonych dokumentów oraz przesłuchania świadków:
 - a)
 - b)

Dziecko może nie podlegać władzy rodzicielskiej lub sąd w wyniku postępowania może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej. We wniosku można wnieść także o ustanowienie wnioskodawców opiekunami prawnymi małoletniego.

Uzasadnienie:

W uzasadnieniu opisujemy sytuację w jakiej jest dziecko oraz przedstawiamy nasze kwalifikacje do utworzenia rodziny zastępczej.

Podpisy

Załączniki:

1. odpis aktu urodzenia dziecka
2.
3. odpis wniosku i kserokopie załączników (dla każdego uczestnika)

Jako załączniki należy dołączyć odpis aktu małżeństwa – jeśli rodzinę zastępczą chce ustanowić małżeństwo oraz wszystkie dokumenty potwierdzające kwalifikacje.

POZEW O ALIMENTY

Miejscowość, dnia

Sąd Rejonowy
w (miejscowość)
Wydział Rodzinny i Nieletnich (adres)

Powód:.....
(imię i nazwisko dziecka, które jest uprawnione do alimentów oraz dokładny adres)

Reprezentowany przez:.....
(imię i nazwisko osoby reprezentującej dziecko w procesie, czyli jeden z rodziców, opiekun prawny, rodzina zastępcza, wraz z adresem zamieszkania)

Pozwany:.....
(imię i nazwisko oraz dokładny adres osoby, od której chcemy uzyskać alimenty)

Pozew o alimenty

W imieniu małoletniego..... (imię i nazwisko dziecka, na rzecz którego mają zostać orzeczone alimenty) **wnoszę o:**

1. Zasądzenie tytułem alimentów od pozwanego..... (imię i nazwisko pozwanego) kwoty (wysokość świadczenia alimentacyjnego o jaką ubiega się powód – określić liczbą) złotych, słownie:..... miesięcznie, płatnych każdorazowo do rąk powoda..... (imię i nazwisko powoda) jako przedstawiciela ustawowego dziecka do dnia..... (do którego w każdym miesiącu świadczenie ma być spełniane np. do 10-tego dnia miesiąca) z góry, poczynając od dnia..... (termin, od którego chcemy otrzymywać świadczenia alimentacyjne – dokładna data), wraz z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia płatności którejkolwiek z rat.
2. Wydanie wyroku zaocznego w przypadku nie stawienia się pozwanego na rozprawę.
3. Nadanie wyrokowi klauzuli wykonalności.
4. Zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniego powoda kosztów procesu.
5. Przesłuchanie w charakterze świadka..... (imię i nazwisko oraz dokładny adres)

Uzasadnienie:

W uzasadnieniu pozwu o alimenty trzeba wskazać przede wszystkim, że na pozwanym spoczywa obowiązek alimentacyjny względem dziecka, gdyż jest on jego ojcem/matką. Ponadto trzeba wskazać usprawiedliwione potrzeby dziecka np. wyżywienie, ubrania, przybory szkolne, lekarstwa, przedmioty potrzebne do rozwijania

uzdolnień. Należy również podać, że pozwany ma możliwości zarobkowe i majątkowe umożliwiające spełnianie świadczeń alimentacyjnych. Trzeba wskazać, że powód nie ma dochodów umożliwiających pokrycie całości kosztów utrzymania dziecka. Każdy z przytoczonych argumentów musi być poparty dowodem np. zaświadczeniem o zarobkach powoda, zeznaniami świadków.

Podpis

Załączniki:

1. odpis pozwu i załączników,
2. odpis aktu urodzenia dziecka (gdy dziecko urodziło się w małżeństwie wystarczy skrócony odpis aktu urodzenia, gdy dziecko jest pozamałżeńskie wymagany jest pełny odpis aktu urodzenia),
3. zaświadczenie o wysokości dochodów.

WNIOSEK O POKRYCIE KOSZTÓW PRZYJĘCIA DZIECKA

Miejscowość, dnia

Organizator Pieczy Zastępczej

w (powiat zamieszkania wnioskodawcy wraz z adresem)

Wnioskodawca:

(imię i nazwisko, adres zamieszkania)

Wniosek o pomoc na pokrycie wydatków związanych z potrzebami przyjętego dziecka

Na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wnoszę o przyznanie mi świadczenia pieniężnego na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami dziecka przyjętego przeze mnie do opieki zastępczej w wysokości zł, w związku z dokonanymi przeze mnie wydatkami. Poniesione koszty są udokumentowane załączonymi do niniejszego wniosku rachunkami.

Uzasadnienie:

W dniu..... (data) zostałem/am na mocy postanowienia sądu rejonowego w..... (miejscowość) rodzicem zastępczym..... (imię i nazwisko dziecka). Dziecko ma..... (wiek) lat i uczęszcza do szkoły/przedszkola/..... (rodzaj szkoły, przedszkola). Przyjmując dziecko musiałem/am dokonać koniecznych zakupów związanych z zapewnieniem mu odpowiednich warunków mieszkania i nauki.

(Proszę krótko opisać sytuację dziecka i rodziny uzasadniającą dokonanie zakupów; np. dziecko zostało przekazane rodzinie bez ubrań, przyborów szkolnych, konieczne było zakupienie mebli dla dziecka. Jeśli zakupy dopiero są planowane, proszę opisać jakie potrzeby dziecko ma i jakie są przybliżone koszty zaspokojenia tych potrzeb).

Podpis

Załączniki:

Postanowienie sądu o ustanowieniu rodziny zastępczej

Rachunki

WNIOSEK O PODPISANIE UMOWY NA RODZINĘ ZASTĘPCZĄ ZAWODOWĄ

Miejscowość, dnia

Starosta Powiatu

w..... (powiat zamieszkania wnioskodawcy wraz z adresem)

Wnioskodawca:

(imię i nazwisko, adres zamieszkania)

Wniosek

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wnoszę o podpisanie umowy o pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej w rozumieniu przepisów ww. ustawy. Spełniam warunki zawarte w art. 42 i art. 44 oraz wyżej wymienionym artykule ustawy, w związku z czym wnoszę o podpisanie ze mną umowy o prowadzenie zawodowej rodziny zastępczej (*dopisać jakiej*), o której mowa w art. 54 ust. 3 ustawy.

Uzasadnienie:

W uzasadnieniu trzeba napisać, jakie warunki się spełnia i jak uzyskało się odpowiednie kwalifikacje. Dobrze jest napisać o doświadczeniu jakie już się posiada w opiece nad dziećmi.

Na wniosek kandydata do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej organizator rodzinnej pieczy zastępczej właściwy ze względu na miejsce zamieszkania kandydata wydaje zaświadczenie kwalifikacyjne zawierające potwierdzenie ukończenia tego szkolenia, spełniania warunków oraz posiadania predyspozycji i motywacji do sprawowania pieczy zastępczej.

Umowę zawiera się na okres co najmniej 4 lat. Jeżeli umowę zawierają małżonkowie, wynagrodzenie przysługuje małżonkowi wskazanemu w umowie.

Podpis

Załączniki:

Jako załączniki należy dołączyć zaświadczenie lekarskie, zaświadczenie o ukończeniu kursu, kwalifikację na rodzinę zastępczą.

Do wiadomości:

(organizator pieczy zastępczej w powiecie wraz z adresem)

WNIOSEK O PRZYSPOBIE NIE DZIECKA

Miejscowość, dnia

Sąd Rejonowy
w..... (miejscowość)
Wydział Rodzinny i Nieletnich
(adres)

Wnioskodawcy:

1. (imię i nazwisko oraz dokładny adres osoby, która chce przysposobić dziecko),
2. (drugą osobę wpisujemy w sytuacji, gdy przysposobić chcą małżonkowie. imię i nazwisko oraz dokładny adres drugiego małżonka)

Uczestnik postępowania:

1. małoletni..... (imię i nazwisko oraz adres dziecka, które ma zostać przysposobione) reprezentowany przez..... (imię i nazwisko oraz dokładny adres opiekuna prawnego dziecka)

Wniosek o przysposobienie

Wnoszę/wnosimy o orzeczenie przysposobienia..... (należy zaznaczyć czy ma to być przysposobienie całkowite- przyjęło się we wnioskach nazywać je pełnym nierozwiązywalnym, pełne czy też niepełne) małoletniego..... (imię i nazwisko dziecka, którego przysposobienie dotyczy), urodzonego dnia.....(data urodzenia dziecka) w..... (miejsce urodzenia dziecka) przez wnioskodawcę..... (imię i nazwisko wnioskodawcy / wnioskodawców-małżonków):..... (imię i nazwisko mężczyzny) urodzonego w dniu..... (data urodzenia mężczyzny) w..... (miejsce urodzenia mężczyzny), syna..... (imiona rodziców mężczyzny) oraz..... (podać imię i nazwisko kobiety), z domu..... (nazwisko rodowe), urodzonej w dniu..... (data urodzenia kobiety) w..... (miejsce urodzenia kobiety), córki..... (imiona rodziców kobiety).

Uzasadnienie:

(Uzasadnienie wniosku powinno zawierać informację o tym, że wnioskodawcy są w stanie ponieść koszty utrzymania dziecka. Należy podać motywację do adopcji np. niemożność posiadania biologicznego potomstwa, chęć pomocy osieroconemu dziecku itp. Ponadto trzeba przybliżyć sytuację faktyczną dziecka. Wskazać dlaczego nie pozostaje ono pod władzą rodzicielską naturalnych rodziców. Wykazać, że rodzice biologiczni dziecka nie sprzeciwiają się przysposobieniu. Wszystkie przytoczone w uzasadnieniu wniosku fakty muszą być udowodnione.

Dowody to:

1. skrócony odpis aktu małżeństwa (jeśli przysposabiającymi są małżonkowie)
2. zaświadczenie o zarobkach (w przypadku małżonków zaświadczenie z zakładu pracy każdego z nich)
3. zaświadczenie lekarskie stwierdzające, że stan zdrowia osób, które chcą przysposobić dziecko nie stoi na przeszkodzie przysposobieniu,
4. zupełny odpis aktu urodzenia dziecka, które ma być przysposobione,
5. zgoda rodziców na przysposobienie dziecka w przyszłości bez wskazania osoby przysposabiającej (w przypadku przysposobienia całkowitego i pełnego) / ze wskazaniem osób przysposabiających jako kandydatów do przysposobienia (w przypadku przysposobienia niepełnego) wyrażona w dniu..... (podać datę wyrażenia zgody) przed Sądem Rejonowym w..... (podać miejscowość, w której znajduje się sąd), ewentualnie
6. zgoda uczestnika postępowania jako opiekuna prawnego dziecka na przysposobienie.)

Podpis

Załączniki:

1. odpis wniosku,
2. skrócony odpis aktu małżeństwa,
3. zaświadczenie o zarobkach,
4. zaświadczenie lekarskie,
5. opinia z zakładu pracy,
6. opinia ośrodka adopcyjno – opiekuńczego,
7. zaświadczenie o odbyciu szkolenia dla kandydatów na rodziców adopcyjnych,
8. zupełny odpis aktu urodzenia dziecka,
9. zaświadczenie o wyrażeniu przez rodziców zgody na przysposobienie dziecka

(W sprawach o przysposobienie właściwy miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania przysposabiającego lub przysposabianego. W przypadku przysposobienia zagranicznego właściwy miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania przysposabianego. Postanowienie o przysposobieniu staje się skuteczne z chwilą uprawomocnienia. Po tym terminie sąd nie może go zmienić ani uchylić. Od wniosku o przysposobienie nie pobiera się opłaty wpisowej - jest zwolniony od opłat sądowych).

TABELE ŚRODKÓW FINANSOWYCH

ŚWIADCZENIE NA POKRYCIE KOSZTÓW UTRZYMANIA I WYNAGRODZENIA

Kwoty przedstawione poniżej są kwotami minimalnymi, ustalonymi ustawą. Powiat uchwałą rady powiatu może te kwoty zwiększyć dla dzieci przebywających w pieczy zastępczej na swoim terenie. Nigdy rada powiatu nie może ich zmniejszać!

Wysokość świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka pomniejsza się o kwotę nie wyższą niż 50% dochodu dziecka, nie więcej jednak niż o 80% kwot podstawowych. Dochodem zgodnie z ustawą są: otrzymywane alimenty, renta rodzinna oraz uposażenie rodzinne.

Wynagrodzenie może być zmniejszone, gdy rodzina pozostaje „w gotowości”, czyli nie ma w niej dzieci, do 80% podstawowego oraz zwiększone w wypadkach wskazanych w ustawie o 20% od podstawowego.

RODZAJ RODZINY /RODZAJ ŚRODKÓW	RODZINA ZASTĘPCZA SPOKREWNIONA	RODZINA ZASTĘPCZA NIEZAWODOWA	RODZINA ZASTĘPCZA ZAWODOWA	RODZINNY DOM DZIECKA
świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka	660 zł	1000 zł	1000 zł	1000 zł
dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności dodatek w wysokości nie mniej niż 200 zł miesięcznie	tak	tak	tak	tak
dziecko umieszczone na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich dodatek w wysokości nie mniej niż 200 zł miesięcznie	nie	nie	tak	nie
wynagrodzenie za pracę (kwota minimalna – 2000 zł, pogotowie rodzinne – 2600 zł)	nie	nie	tak	tak

INNE DOFINANSOWANIA

Dofinansowania wskazane w ustawie nie są określone kwotowo, do powiatu należy wydanie odpowiednich aktów prawa miejscowego ustalających konkretne kwoty i warunki do ich otrzymania.

RODZAJ RODZINY /RODZAJ ŚRODKÓW	RODZINA ZASTĘPCZA SPOKREWNIIONA	RODZINA ZASTĘPCZA NIEZAWODOWA	RODZINA ZASTĘPCZA ZAWODOWA	RODZINNY DOM DZIECKA
dofinansowanie do wypożyczenia poza miejscem zamieszkania dziecka w wieku od 6. do 18. roku życia	Tak, raz w roku	Tak, raz w roku	Tak, raz w roku	Tak, raz w roku
dofinansowanie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka	Tak, jednorazowo	Tak, jednorazowo	Tak, jednorazowo	Tak, jednorazowo
dofinansowanie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki	Tak, jednorazowo lub okresowo	Tak, jednorazowo lub okresowo	Tak, jednorazowo lub okresowo	Tak, jednorazowo lub okresowo
środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego w wysokości odpowiadającej kosztom ponoszonym	Nie	Tak	Tak	Tak
świadczenie na pokrycie kosztów związanych z przeprowadzeniem niezbędnego remontu	Nie	Tak, raz w roku	Tak, raz w roku	Tak, zgodnie z umową
pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka lub funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka	Nie	Nie	Nie	Tak, zgodnie z umową

O AUTORACH

ANGELIKA GILARSKA-PASEK – prawniczka specjalizująca się w doradztwie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym niepełnosprawnych oraz obsłudze prawnej organizacji pozarządowych. Doradza osobom niepełnosprawnym i ofiarom przemocy. Od wielu lat prowadzi szkolenia z zakresu prawa.

KAMIL JEZERSKI – psycholog, doktorant na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, specjalizuje się w psychologii rozwojowej. Pracuje głównie z dziećmi, młodzieżą i ich rodzinami. Doświadczenie zdobywał w wielu różnych placówkach i organizacjach, takich jak klinika psychiatrii, ośrodek pomocy społecznej, świetlica środowiskowa, szkoła, poradnia psychologiczno-pedagogiczna, firmy szkoleniowe. Jest wpisany na listę biegłych sądowych. Prowadzi zajęcia na uczelniach wyższych.

AGNIESZKA KWAŚNIEWSKA – radca prawny, mediatorka, członkini Zarządu SIP, koordynatorka projektów, w tym dotyczących opieki nad dzieckiem pozbawionym rodziny, konsultantka udzielająca porad prawnych rodzinom zastępczym i adopcyjnym.

PATRYCJA MICKIEWICZ – aplikantka radcowska, członkini Stowarzyszenia Interwencji Prawnej, prawniczka w Centrum Informacyjnym dla Cudzoziemców oraz Sekcji Pomocy Dziecku i Rodzinie, w której zajmuje się udzielaniem porad prawnych i wsparcia dla rodzin zastępczych i adopcyjnych.

MAŁGORZATA POMARAŃSKA – BIELECKA – magister prawa i politologii, prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa Mokotów, pisze doktorat z zakresu komercyjnej adopcji, absolwentka Helsińskiej Szkoły Praw Człowieka, specjalizuje się w prawach kobiet, dzieci oraz w zagadnieniach związanych z rodzinną opieką zastępczą,

OLGA TROCHA – radca prawny, specjalizuje się w sprawach rodzinnych i karnych. Współpracuje z Sekcją Pomocy Dziecku i Rodzinie w Stowarzyszeniu Interwencji Prawnej, pracuje w Fundacji Dzieci Niczyje, stały współpracownik „Monitora Prawniczego”.

WYKAZ USTAW

- 1) Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. **o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej** (Dz.U. Nr 149 poz. 887 ze zm.)
- 2) **KRiO** – Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)
- 3) **Konwencja o Prawach Dziecka** przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne NZ z dnia 20 listopada 1989 roku
- 4) **KC** – Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
- 5) **KK** – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
- 6) **KP** – Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy (tekst jednolity: Dz.U. 1998 Nr 21, poz. 94 ze zm.)
- 7) **KPA** – Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz.U. 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.)
- 8) **KPC** – Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
- 9) Ustawa z dnia 26 października 1982 r. **o postępowaniu w sprawach nieletnich** (tekst jednolity: Dz.U. 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.)
- 10) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. **o kuratorach sądowych** (Dz.U. nr 98, poz. 1071 ze zm.)
- 11) Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. **o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (Dz.U. nr 180, poz. 1493 ze zm.)
- 12) Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. **o kosztach sądowych w sprawach cywilnych** (tekst jednolity: Dz.U. 2010 r., Nr 90, poz. 594).

NOTATKI

ISBN 978-83-60720-13-4

Warszawa, lipiec 2013 r.

Wydanie I, 2013

Dzieci Które Kochacie Fundacja ARCHON+ to założona w 2006 roku organizacja pozarządowa, która powstała z inicjatywy właściciela Biura Projektów ARCHON+.

Głównym celem Fundacji ARCHON+ jest wspieranie rodzinnej opieki zastępczej dla osamotnionych dzieci oraz wspieranie rodzin doświadczających trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Misją Fundacji jest niesienie pomocy rodzinom biologicznym, zagrożonym utratą praw rodzicielskich z powodu ubóstwa. **Nie chcemy aby dzieci przez biedę i trudności życiowe rodzin trafiły do domów dziecka.** Wiemy, że nie każde dziecko ma szansę na powrót do domu, **dlatego wspieramy rodziny zastępcze jako alternatywę dla domów dziecka.**

Dzieci Które Kochacie Fundacja ARCHON+ swą misję realizuje poprzez materialne, prawne i psychologiczne wsparcie dla rodzin w potrzebie.

Stalymi formami naszej działalności są organizowane przez Fundację: kolonie i zimowiska dla dzieci, profesjonalne Grupy Wsparcia, szkolenia zawodowe dla pedagogów, wydawanie publikacji dotyczących rodzicielstwa zastępczego, przekazywanie bezpłatnych projektów domów rodzinom zastępczym, organizowanie Dnia Rodzicielstwa Zastępczego, mikołajek oraz wyprawek szkolnych.

Więcej informacji o rodzicielstwie zastępczym:
www.rodzinawpotrzebie.org

Polecamy książkę "Historia (nie) jednej miłości"

Zapierające dech w piersiach, autentyczne historie dzieci, które otrzymały od losu szansę na dom i rodzinę. Zapomniane i niekochane odnalazły prawdziwą miłość i troskę u rodziców zastępczych.

Książka o potędze miłości rodzin zastępczych - jedyna taka pozycja na rynku wydawniczym!

Zamów przez stronę www.rodzinawpotrzebie.org lub zadzwoń pod numer telefonu: 12 350 59 08

Kupując książkę tworzysz z nami lepszą przyszłość dla dzieci!
DOŁĄCZ DO NAS JUŻ DZIŚ!

POMÓŻ DZIECIOM - RATUJ RODZINĘ!

TWÓJ 1% TO SZANSA ABY DZIECI NIE TRAFIAŁY DO DOMÓW DZIECKA

Wspieramy rodziny, którym grozi utrata praw rodzicielskich ze względu na biedę i trudności życiowe, a także rodziny zastępcze, które pomagają osamotnionym dzieciom. **Staramy się, aby dzieci wracały do domów rodzinnych.**

Wierzmy, iż przede wszystkim wsparcie rodzin biologicznych, które są w trudnej sytuacji życiowej i materialnej, **zapobiegnie ich rozpadowi**, a tym samym przyczyni się do zmniejszenia liczby dzieci przebywających w placówkach wychowawczych.

DZIĘKI PAŃSTWA POMOCY MOŻEMY: kupić leki, żywność, przybory szkolne, odzież, opał, dofinansować remonty domów i mieszkań. Wyślemy Dzieci na pierwsze w życiu wakacje, dodatkowe zajęcia szkolne, zorganizujemy dla Rodziców pomoc prawną oraz wsparcie psychologiczno-pedagogiczne.

JESTEŚMY ORGANIZACJA
POŻYTKU PUBLICZNEGO

PRZEKAŻ 1% swojego podatku
Wpisz w zeznaniu podatkowym:
KRS 0000 255 774

DZIECI KTÓRE KOCHACIE - FUNDACJA ARCHON+

ul. Słowackiego 86, 32-400 Myślenice, tel. 12 350 59 08
biuro@rodzinawpotrzebie.org PEKAO S.A.: 52 1240 5051 1111 0000 5234 7577

www.rodzinawpotrzebie.org